

Porezne oaze - oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom svijetu

Gavrić, Mato

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:375660>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-04**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij/*Financijski menadžment*

Mato Gavrić

**Porezne oaze – oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom
svijetu**

Diplomski rad

Diplomski rad iz predmeta	<i>komparativni porezni sustavi</i>
ocijenjen ocjenom	<i>12,50 (11)</i>
Osijek, <i>19. 9.</i> 20 <i>19.</i>	
<i>B. Gavrić</i>	Potpis nastavnika:
II RAZINA OBRAZOVANJA	

Osijek, 2019. godina

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij/*Financijski menadžment*

Mato Gavrić

**Porezne oaze – oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom
svijetu**

Diplomski rad

Kolegij: Komparativni porezni sustavi

JMBAG: 0010210638

e-mail: matogavric.253@gmail.com

Mentori: Prof.dr.sc. Branimir Marković

Izv.prof.dr.sc. Domagoj Karačić

Osijek, 2019. godina

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Graduate Study (Financial management)

Mato Gavrić

Tax havens – way of tax avoidance in modern world

Graduate paper

Osijek, 2019.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Mato Gavrić

JMBAG: 0010210638

OIB: 39211527000

e-mail za kontakt: matogavric.253@gmail.com

Naziv studija: Diplomski studij smjera „Financijski menadžment“

Naslov rada: Porezne oaze – oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom svijetu

Mentor/mentorica diplomskog rada: Prof.dr.sc. Branimir Marković; Izv.prof.dr.sc. Domagoj Karačić

U Osijeku, _____ 2019. _____ godine

Potpis Mato Gavrić

Porezne oaze – oblik izbjegavanja oporezivanja u suvremenom svijetu

SAŽETAK

Zemlju ili regiju koja se zbog postojanja vrlo povoljnog fiskalnog režima odabire za mjesto legalnog udomljenja one fizičke i/ili pravne osobe koje žele platiti manje poreza, iako se često stvarni prostor odvijanja njihovih poslovnih operacija nalazi u drugim zemljama, zovemo poreznim rajem. Može biti legalna i nelegalna. Bitnu ulogu u razlikovanju toga imaju porezni sustav koji predstavlja ukupnost svih poreza i poreznih oblika u određenoj zemlji i koji predstavljaju prvu crtu obrane. S jedne strane, korištenje poreznih rajeva omogućuje više novca za ulaganje u tehnologiju, istraživanja i razvoj jer povećavaju kapital zbog izbjegavanja oporezivanja plaća i profita, a s druge strane, izračunato je da porezni rajevi skrivaju ogromnu količinu novca i nenaplaćenih poreza, zbog čega nastaje ogromni manjak sredstava u proračunima prevarenih zemalja. Oni su zakonska mogućnost što znači kako nisu ilegalni, ali porijeklo novca tih poduzeća predstavlja primarni problem. Ne može se rješenje naći u individualnim postupcima zemalja jer problem je na globalnoj razini i u globalnim razmjerima. Na posljetku, jedino multilateralne mjere i pristup na globalnoj razini može riješiti navedene probleme na trajan i održiv način.

Ključne riječi: porezni raj, sustav, offshore tvrtke, dobit, evazija, mjere.

Tax havens – way of tax avoidance in modern world

ABSTRACT

Tax heaven is a place or a country where investors and companies can legally establish their subsidiaries for purpose of paying none or little tax, however, real business is done in other places. It can be legal and illegal. Big role in discerning whether or not it is legal has tax system of a particular country, which represents the first line of defense against tax avoidance and evasion. On one hand, using the tax havens allows more money for investing in technology, research and development, because avoiding income and salary taxation increases capital. On the other hand, it's researched that tax havens hide enormous amount of money and uncollected taxes which leads to a huge lack of funds in budgets of different deceived countries. Tax havens represent legal option, but the origin of the money represents a primary problem. This problem can't be solved with procedures done by a single individual country because the problem is on a global stage and it reaches global proportions. In the end, only multilateral measures and global approach can solve listed problems in lasting and sustainable way.

Key words: tax heaven, system, offshore companies, income, evasion, measures.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Porezni sustav	2
2.1. Što je porezni sustav i koja je njegova uloga.....	2
2.2. Oblici oporezivanja.....	3
2.2.1. Porez na dohodak	4
2.2.2. Porez na dodanu vrijednost (PDV)	5
2.2.3. Porez na dobit	6
2.3. Utjecaj multinacionalnih korporacija.....	7
3. Pojam i vrste poreznih rajeva.....	9
3.1. Porezni raj – definicija i njegovo značenje	9
3.1.1. Izbjegavanje poreza.....	10
3.1.2. Utaja poreza	10
3.2. Vrste poreznih rajeva	11
4. Povijest i razvoj offshore tržišta.....	14
4.1. Povijest izbjegavanja i manipuliranja porezom	14
4.2. Razvoj offshore tržišta i njegovo identificiranje.....	16
4.3. Suzbijanje štetnih poreznih natjecanja.....	17
5. Metodologija rada	19
6. Offshore kompanije i njihov utjecaj na svjetsko gospodarstvo	20
6.1. Način poslovanja offshore kompanija	20
6.2. Utjecaj offshore poslovanja na svjetsko gospodarstvo	22
6.3. Metode izbjegavanja poreza međunarodnih kompanija.....	24
6.3.1. Alokacija duga i smanjivanje dobiti	25
6.3.2. Metoda transfernih cijena	27
6.3.3. Ugovorna proizvodnja.....	28

7.	Panama papers i afere sportskih osoba	30
7.1.	Gravitacijska sila poreznih rajeva	30
7.2.	Afera „Panama papers“	31
7.3.	Lionel Messi i labirinti offshore računa	34
7.4.	Luka Modrić i veza s Luksemburgom	34
7.5.	Poraz Jose Mourinho-a u Madridu	35
8.	Institucije u borbi protiv međunarodne utaje poreza	36
8.1.	MMF	36
8.2.	Mjere G20	37
8.3.	OECD	38
9.	ZAKLJUČAK	40
	LITERATURA	41
	POPIS SLIKA, GRAFIKONA I TABLICA	44

1. Uvod

Zemlju ili regiju koja se zbog postojanja vrlo povoljnog fiskalnog režima odabire za mjesto legalnog udomljenja one fizičke i/ili pravne osobe koje žele platiti manje poreza, iako se često stvarni prostor odvijanja njihovih poslovnih operacija nalazi u drugim zemljama, zovemo poreznim rajem ili poreznom oazom (u nastavku korištena oba naziva). Na njihovom teritoriju određene vrste prihoda ne podliježu posebnim opterećenjima i one osiguravaju posebne privilegije međunarodnim poduzećima, sa svrhom da ih privuku u svoje područje. To za međunarodno poduzeće znači mogućnost da uštedi na porezu i to na legalan način. Još neke od bitnih činjenica, osim poreznih olakšica, za donošenje odluke o izboru ovakve lokacije jesu i politička stabilnost zemlje, sloboda konverzije valuta i razvijen sustav komunikacija i transporta. Neki od naziva za porezne rajeve su još i porezne oaze i porezna utočišta (eng. *tax heaven*, njem. *Steuerose*).

U ovom diplomskom radu predočena je važnost, svrha, način poslovanja poreznih rajeva, offshore tvrtki te kako kreirati vlastitu offshore tvrtku (eng. *shell company*). Kako bi bolje razumjeli navedeno, biti će i navedeni slučajevi poznatih osoba koji su svoje prihode prebacivali na račune u neke od najpoznatijih poreznih rajeva. Cilj ovog seminarskog rada je obraditi par pitanja koja već sada zabrinjavaju javnost. Utječe li ta „legalna“ utaja poreza na nas obične građane? Kako se boriti protiv velikih međunarodnih tvrtki sa pravnog pogleda? Je li u jednu ruku postojanje offshore tvrtki i pozitivna stvar? Razna se mišljenja i stavovi iznose na ovu temu te sve se češće o tome može čitati. Kao vodeće tijelo koje se bori protiv toga je i sama Europska unija (EU) koja sve više pritišće velike međunarodne tvrtke da objave svoja financijska izvješća i izvratke od plaća svojih zaposlenika. Podatci potrebni za pisanje ovog rada pronađeni su u knjigama, na poslovnim portalima i internetskim člancima.

2. Porezni sustav

Vlade svih država suočavaju se s gubitkom prihoda što ga prouzrokuje prijenos investicija u zemlje s nižim poreznim opterećenjem. Gubitak prihoda nastao uslijed izbjegavanja plaćanja poreza ili porezne evazije odnosno utaje vrlo je teško utvrditi, no procjenjuje se da ukupni troškovi porezne evazije premašuju 3,1 trilijuna američkih dolara ili 5,1% svjetskoga BDP-a, od čega se velik dio odnosi na aktivnosti poreznih oaza.¹ Čemu služi porezni sustav i pomažu li njegova pravila i načini oporezivanja u borbi protiv ovih opasnosti, biti će odgovoreno u ovom poglavlju.

2.1. Što je porezni sustav i koja je njegova uloga

Porezni sustav u najjednostavnijem smislu riječi predstavlja ukupnost svih poreza i poreznih oblika u određenoj zemlji te su različiti od zemlje do zemlje. Porezni sustav u institucionalnom obliku predstavlja sustav koji sadržava sve oblike poreza koji funkcioniraju u određenoj državi, pri čemu svaka država ima različite okvire ustrojstva i funkcioniranja poreznog djelovanja, što je u najvećoj mjeri ovisno o osnovnim čimbenicima koji određuju neku državu poput: klimatskih uvjeta, stavova, religije, običaja, ponašanja stanovništva i institucionalnog okvira.

Prema tvrdnjama autora, čimbenici koji utječu na porezni sustav:

1. „ustavno uređenje države
2. centralizacija/decentralizacija poreznog sustava
3. veličina teritorija
4. broj stanovništva i gustoća naseljenosti
5. demografska struktura
6. veličina javnog sektora
7. ekonomske integracije.,,

(<http://www.efos.unios.hr/komparativni-porezni-sustavi/nastavni-materijali>)

Bedeković smatra, „porezni sustav određene zemlje čine svi porezni oblici koji se primjenjuju u toj zemlji te svaki porezni sustav rezultat je brojnih kompromisa, utjecaja i najznačajnijih suprotnosti. Razlike koje se pojavljuju između pojedinih poreznih sustava najčešće se očituju

¹ http://www.tackletaxhavens.com/Cost_of_Tax_Abuse_TJN_Research_23rd_Nov_2011.pdf (01.09.2019.)

u visini poreznog opterećenje, broju, vrsti, mjestu i ulozi pojedinog poreza, poreznim olakšicama“ (Bedeković, 2017: 40).

Prema autoru ovog teksta, zahtjevi koji se postavljaju pred suvremeni porezni sustav:

1. „harmonizacija poreza; tu spadaju unifikacija i usklađivanje poreznih i carinskih propisa (npr. u broju poreznih oblika). Postoje:
 - a.) unifikacija = jednovrsnost, ljudi se oporezuju porezom na dohodak što vrijedi svugdje
 - b.) usklađivanje poreznih propisa; EU ima djelomično harmonizirane porezne propise
2. neutralnost poreza – bez državnog intervencionizma u kreiranju poreznog sustava
3. smanjenje poreznog opterećenja – da se pronađe više poreznih obveznika jedan je od oblika smanjenja poreznog opterećenja
4. jednostavnost u oporezivanju
5. prednost u oporezivanju potrošnje u odnosu na oporezivanje dohotka
6. pravednost u oporezivanju,, (<http://www.efos.unios.hr/komparativni-porezni-sustavi/nastavni-materijali/>)

Hrvatski porezni sustav, ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju (EU), morao se prilagoditi direktivama i smjernicama Europske unije u vidu poreznih propisa i oporezivanja. Porezna uprava i Ministarstvo financija Republike Hrvatske i dalje se kontinuirano opredjeljuju na prijedloge zakona i drugih propisa sa svrhom učinkovitijeg ubiranja poreza i doprinosa, što za cilj ima negativnu reakciju kod poreznih obveznika te najčešće u zraku stvara osjećaj nelagode i razočaranja. Napuštanje sustava koji se upotrebljavao i raspad bivše države, utjecao je na reforme hrvatskog fiskalnog sustava, usmjerivši ga ka novom tržišno usmjerenom poreznom sustavu, usklađenim s poreznim ustavima tržišno razvijenijih zapadnih i srednjih europskih zemalja. Priključivši se EU, Republika Hrvatska prilagodila je svoj porezni sustav onom europskom i opredijelila za europske integracije.

2.2. Oblici oporezivanja

„U modernom poreznom sustavu najvažniju ulogu imaju porez na dohodak, porez na dodanu vrijednost i porez na dobit. Posljedica uvođenja takvih oblika oporezivanja ima za posljedicu jačanje gospodarstva kao i najveći doprinos u prikupljanju javnih prihoda. Uvedeni su brojni

pojmovi koji imaju opće prihvaćeno značenje (porezni obveznik, porezna obveza, predmet oporezivanja, porezna stopa, porezna osnovica, porezna oslobođenja)“ (Bedeković, 2017: 44).

2.2.1. Porez na dohodak

Prema Bedeković (2017), porez na dohodak predstavlja direktni (izravni) porez, te smatra se još i osobnim porezom jer se uzimaju u obzir sve okolnosti koje su vezane za poreznog obveznika prilikom primjene ovog poreza. Kod poreza na dohodak, porezni obveznici su sve fizičke osobe i nasljednici poreznih obveza koje proizlaze iz dohotka ostvarenog do ostaviteljeve smrti. Predmet oporezivanja je dohodak, a dohodak predstavlja razliku između primitaka i izdataka u istom poreznom razdoblju, to jest sav prihod ostvaren u tom razdoblju

Tablica 1. Obračun poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj

STOPA/IZNOS	24% do 360.000,00 kn godišnje (do 30.000,00 kn mjesečno)
	36% iznad 360.000,00 kn godišnje (iznad 30.000,00 kn mjesečno)

Izvor: https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_na_dohodak.aspx
(01.09.2019.)

Veličine koje nastanu zbrajanjem onih iznosa prihoda definiranih zakonom u pojedinoj državi, potrebne su u utvrđivanju visine poreza na dohodak. Izuzeti od oporezivanja su izdaci poput troškova potrebni za ostvarivanje dohotka te iznosi potrebni za podmirenje osnovnih potreba (porezne olakšice za uzdržavane članove). Neto dohodak predstavlja čisti iznos ostvaren unutar određenog poreznog razdoblja te se veličina porezne osnovice ostvaruje kada se oduzmu svi troškovi od ukupno ostvarenog dohotka. (<https://www.porezna-uprava.hr>)

Osnovica poreza na dohodak je iznos neto dohotka umanjen za:

- a) iznos gubitka
- b) osobne gubitke

Porez na dohodak djelotvoran je instrument socijalne i ekonomske politike i važan instrument fiskalne politike, instrument politike raspodjele i politike rasta. Kompliciran porezni oblik, zbog utvrđivanja porezne osnovice, poreznih oslobođenja i olakšica te predstavlja direktni

(neposredni, izravni) porez zbog činjenice kako se plaća se prije i neovisno o trošenju dohotka.

2.2.2. Porez na dodanu vrijednost (PDV)

Porez na dodanu vrijednost jedan je od mlađih poreza i pripada grupi novijih poreznih oblika u 20. stoljeću. U suvremenim državama uz oporezivanje dohotka najizdašniji porezni izvor. Najveći utjecaj na uključivanje PDV-a u porezne sustave suvremenih država imala je Europska ekonomska zajednica. Harmonizacija i smanjenje mogućnosti porezne evazije jedni su od razloga brže implementacije ovog poreznog oblika. Kod ovog poreza oporezuje se samo vrijednost dodana u fazi oporezivanja, a to predstavlja razlika između kupovne i prodajne cijene. Dodana vrijednost definira se kao razlika između vrijednosti prodaje proizvedenih dobara i usluge te vrijednosti kupovina inputa kojima su ta dobra i usluge proizvedeni. Oporezivanje dodane vrijednosti provodi se tako da porezna osnovica ne obuhvaća porez obračunat pri nabavi roba i usluga nego se porez plaća na vrijednost dodanu u oporezivanoj fazi.²

Prema Zakonu o porezu na dodanu vrijednost, porezni obveznik PDV-a je:

1. svaka osoba koja samostalno obavlja bilo koju gospodarsku djelatnost bez obzira na svrhu i rezultat obavljanja te djelatnosti,
2. svaka osoba koja u tuzemstvu obavlja isporuke dobara ili usluga, a na području RH nema sjedište, poslovnicu, prebivalište ili boravište,
3. svaka osoba koja povremeno isporučuje nova prijevozna sredstva, koja kupcu otpremi ili preveze prodavatelj, sam kupac ili druga osoba za njihov račun na području druge države u EU,
4. poduzetnik čija godišnja vrijednost isporuka ili obavljenih usluga nije bila veća od 230.000,00 kn oslobođen je plaćanja PDV-a na isporuke dobara i usluga,
5. poreznim obveznicima ne smatraju se tijela državne vlasti, državne uprave, tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave, komore te druga tijela s ovlastima osim pod određenim uvjetima.

² <http://www.efos.unios.hr/komparativni-porezni-sustavi/nastavni-materijali/> str. 16.-17. (01.09.2019.)

Prema Zakonu o porezu na dodanu vrijednost (NN 99/13), stope poreza na dodanu vrijednost su:

- a) 5% na kruh, mlijeko, lijekove, znanstvene časopise, javno prikazivanje filmova, kino ulaznice,
- b) 13% na usluge smještaja, usluge pripremanja hrane, novine i časopise novinskog nakladnika, dječja hrana, jestiva ulja i masti, isporuka vode, ulaznice za koncerte i
- c) 25% na poreznu osnovicu prilikom isporuke svih ostalih dobara i usluga.
<https://www.zakon.hr/z/1455/Zakon-o-porezu-na-dodanu-vrijednost>

PDV se razlikuje od države do države, najizdašniji je porezni izvor državi i ovisi o različitim situacijama i predviđanjima te potrebama države u samom izboru. Stope su jedinstvene, ali i različite od određene vrste dobara i usluga. Oporezivanje dodatne vrijednosti obavlja se u svim fazama proizvodnog i prometnog ciklusa i upravo zbog ovog razloga je jedan od pokazatelj trenutne gospodarske situacije u pojedinom zemljama.

2.2.3. Porez na dobit

Prema Bedeković (2017), porez na dobit predstavlja novčanu obvezu pravnih i fizičkih osoba koje obavljaju djelatnost s ciljem stjecanja dobiti, uveden još početkom 20. stoljeća. Obveznik ovog poreza pravna je osoba koja za cilj ima stjecanje dobiti putem poslovanja i fizička osoba po određenim propisima. Na temelju poslovnih knjiga utvrđuje se rezultat poslovanja, a po Zakonu o porezu na dobit, osnovicu poreza predstavlja dobit uvećana ili umanjena prema odredbama tog zakona Od 01.01.2017. uvedeno je oporezivanje po stopi od 12% za porezne obveznike čiji su ostvareni godišnji prihodi do 3 milijuna kuna i 18% za porezne obveznike čiji ostvareni godišnji prihodi premašuju iznos od 3 milijuna kuna. Rezidentu se oporezuje ukupna dobit ostvarena u zemlji i inozemstvu dok se nerezidentu oporezuje samo dobit ostvarena u Republici Hrvatskoj.

Prema Zakonu o porezu na dobit (115/16), obveznici poreza na dobit su:

1. trgovačko društvo i druga pravna i fizička osoba rezident Republike Hrvatske koja gospodarsku djelatnost obavlja samostalno, trajno i radi ostvarivanja dobiti, dohotka ili prihoda ili drugih gospodarskih procjenjivih koristi,
2. tuzemna poslovna jedinica inozemnog poduzetnika (nerezident),
3. fizička osoba, koja ostvaruje dohodak prema propisima o oporezivanju dohotka, ako izjavi da će plaćati porez na dobit umjesto poreza na dohodak,

4. porezni obveznik je i fizička osoba koja ostvaruje dohodak od obrta i s obrtom izjednačenih djelatnosti prema propisima o porezu na dohodak,
5. iznimno, tijela državne uprave, tijela područne (regionalne) samouprave, tijela lokalne samouprave, Hrvatska narodna banka, državne ustanove, ustanove jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, državni zavodi, vjerske zajednice, političke stranke, sindikati, komore, udruge, umjetničke udruge, ako obavljaju gospodarstvenu djelatnost, a neoporezivanje te djelatnosti bi dovelo do stjecanja neopravdanih povlastica na tržištu, obveznici su poreza na dobit za tu djelatnost i
6. svaki onaj poduzetnik koji se ne ubraja u poduzetnike nabrojane u točkama od 1.-5., a koji nije obveznik poreza na dohodak prema propisima o oporezivanju dohotka i čija se dobit ne oporezuje drugdje.

https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_na_dobit.aspx

Manipuliranje porezom na dobit jedan je od glavnih činjenica koje utječu, to jest, dovode do poreznog izbjegavanja i porezne evazije. Porezni rajevi su uglavnom zemlje sa manjkom resursa i slabo razvijenom tehnologijom koji su uveli zakone i omogućili sklapanje sporazuma sa velikim korporacijama o premještanju dobiti pod njihovu nadležnost. Uzimajući u obzir da takva zemlja ima slabu ekonomiju, potreba za kapitalom odvučla ih je u smjeru davanja povlastica stranim investitorima i međunarodnim poduzećima kako bi ojačali svoje gospodarstvo. Potreba za rješavanjem ovih problema nadilazi zakone i pokušaje pojedinih država te je potrebno nešto više, pojašnjeno u idućoj točki ovog rada.

2.3. Utjecaj multinacionalnih korporacija

Porezni tretman velikih multinacionalnih korporacija određen je međunarodnim zakonskim propisima zemalja, institucija koje se zajedno bore protiv porezne evazije te se ti zakoni i strategije prihvaćaju od strane pojedinih zemalja. Nema velike koristi od pokušaja pojedinih zemalja, jer korporacije koriste multilateralne i bilateralne sporazume za izbjegavanje njihovih propisa jednostavno time što odaberu drugu zemlju koja nudi povoljnije uvjete i jednostavnije poslovanje. Radi se na tome da što više zemalja uvodi propise i strategije izrađene na zajedničkoj bazi koje bi ovu borbu olakšalo na globalnoj razini.

Multinacionalne korporacije generiraju dobit na dva načina. Putem prodaje dobara i usluga te putem investiranja svog novca na računu. Prvi način je aktivni, dok je drugi pasivni. Prava zemlje na oporezivanje dobiti korporacije ovisi o izvoru prihoda i sjedišta korporativnog

poreznog obveznika. Izvor prihoda referira se na lokaciju investicije i proizvodnje i uvelike je određen fizičkom prisustvu radne snage i kapitala. Određene granice moraju biti definirane stalnim prebivalištem, koji određuje da li država sjedišta ima pravo oporezivanja strane korporacije ili ne. Sjedište se referira na mjesto gdje poduzeće koje generira dobit ima svoju primarnu lokaciju, odnosno sjedište. U prijevodu predstavlja mjesto odakle se vodi poslovanje i gdje je rukovodstvo tvrtke smješteno.

Svoje poslovanje organiziraju tako na otvaraju podružnice u zemljama gdje je porez na dobit niska i tako dobit prebacuju te izbjegavaju plaćanje poreza ili imaju poprilično nisku obvezu. Određene multinacionalne korporacije imaju mogućnosti i potrebe koje nadilaze financijsku moć veću od pojedinih srednje razvijenih zemalja te time imaju veliku odgovornost prema društvu i državama u svijetu, ali im i donose i veliku korist. Ukratko, karakteristike multinacionalnog poduzeća imaju specifične prednosti u odnosu na lokalna poduzeća kroz patente, zaštitni znakove, i posebne tehnologije. Multinacionalna poduzeća osnivaju u inozemstvu podružnice jer im je jeftiniji način financiranja dug nego vlasništvo te zbog toga investiraju u inozemstvo u obliku izravnih ulaganja te ne plaćaju dividende jer one ne spadaju u inozemni dug. Velike su koristi od izravnih ulaganja i za zemlje koje nude manje stope ili nikakve na duže razdoblje u vidu otvaranja radnih mjesta, prijenosa tehnologije i znanja. Multinacionalne korporacije pomažu u razvitku zemlje koja predstavlja porezni raj ili utočište. No ta mogućnost prebacivanja poslovanja u te zemlje povlači za sobom pitanje izbjegavanja plaćanja i utaje poreza.

3. Pojam i vrste poreznih rajeva

Porezni rajevi predstavljaju mjesta gdje se odvijaju međunarodno izbjegavanje i utajivanje poreza, nudeći povlašteni porezni režim. Time rečeno, u ovome poglavlju pisati će se o poreznim rajevima, vrstama poreznih rajeva i pojmovima poreznog izbjegavanja i utajivanja.

3.1. Porezni raj – definicija i njegovo značenje

Porezni rajevi nazivaju se još i poreznim oazama ili poreznim utočištima, a poduzeća smještena, odnosno registrirana, tamo kao poslovni subjekt zove se offshore kompanija, tvrtka ili poduzeće. Porezni raj predstavlja bilo koja zemlja čiji zakoni i propisi dozvoljavaju inozemnim investitorima (fizičke i pravne osobe) umanjiti porezna davanja prijavljivanjem svoje offshore tvrtke, međunarodne korporacije, kartica i bankovnih računa. Zadnja tri desetljeća 20. stoljeća dovela su do procvata postojećih i nastanka novih poreznih utočišta te postali važni financijski centri, donoseći mnogim razvijenim zemljama milijarde gubitaka. Porezne oaze predstavljaju i mjesta olakšane, time i povećane, kriminalne aktivnosti, najviše u obliku pranja novca od narko kartela Središnje i Južne Amerike, neplaćanja poreza od strane velikih američkih, europskih i azijskih kompanija i sl. Globalno okruženje i prednosti omogućene poslovnim subjektima čine dva glavna razloga popularnosti poreznih rajeva

Nema standardne definicije za termin porezni raj. U izvješću 1998. godine, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD - Organisation for Economic Cooperation and Development) definirala je karakteristike koje upućuju na porezni raj. Uz pomoć utvrđenih kriterija, cilja se na identifikaciju stalne prakse poreznih režima koji pogoduju financijskim i drugim ekonomskim aktivnostima, i zbog toga iskrivljuje trgovinu, razmjenu, investicije ili generalno potkopava povjerenje u porezni sustav. Ovo štetno natjecanje u poreznim olakšicama ,ne samo da ima negativne učinke na pojedinačne zemlje, već, gledano u globalu, u jednu ruku natjecanje među državama u spuštanju porezni stopa problematično je samo po sebi, a u drugu ruku poticaji u obliku neplaćanja ili smanjenja poreza i izuzeća od plaćanja poreza. diferencirani od sektora do sektora, nude se investitorima u vidu olakšica prilikom investicijskih pothvata (vidi EU kodeks ponašanja)³.

³ EU kodeks ponašanja - <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/code-conduct-group/> (10.08.2019.)

U većini slučajeva porezni rajevi nisu nezavisni. Ili pripadaju direktno industrijaliziranim državama kao što je Velika Britanija, SAD, Francuska, Nizozemska i Luksemburg, ili imaju blisku povezanost sa važnim financijskim mjestima, koji su neophodni za ovakve strukture (Shaxson 2011, 15). Porezni rajevi su u utrci za velikom količinom prenosivog financijskog kapitala. Mogu se referirati ne samo na države već i na manje jedinice kao što je grad London, često nazivani podružnicama, što ukazuje na područje autoriteta, odgovornosti i legalnosti sustava.

3.1.1. Izbjegavanje poreza

Izbjegavanje plaćanja poreza, za početak, može se promatrati sa dvaju stajališta. Može se zaključiti, i bez nekog prevelikog znanja o ovom sektoru, kako postoji legalno (tax avoidance – izbjegavanje poreza) i ilegalno (tax evasion – utaja poreza). Legalno izbjegavanje poreza definira se kao cjelovito iskorištavanje svih datih mogućnosti smanjenja ili ukidanja porezne obveze u okvirima zakona, to jest poduzimanje svih mjera u skladu sa zakonom, ne obazirući se moralnim gledištem. Cilj legalnog izbjegavanja poreza temelji se na otkrivanju praznina ili rupa u zakonu i propisima, zbog nejasnoća i nedorečenosti poreznog sustava. Ključnu ulogu u ovome imaju porezni savjetnici koji svoju uslugu dobro naplaćuju. Time obveznici iskorištavaju svaku manu u zakonu, kako bi prihode od poslovanja prikazali što manjima, a rashode većima te pri tome smanjili opterećenost i izbjegli plaćanje poreza.

3.1.2. Utaja poreza

Stara poslovice kaže: „Častan čovjek plaća veći porez od nečasnog, iako ostvaruju isti dohodak.“ Neplaćanje zakonskih utvrđenih poreza, naziva se porezna evazija ili utaja poreza. Ne može se reći da je to nova stvar, povijest nas uči da seže od davnina. Izravnim kršenjem zakona i zakonskih odredbi te nezakonitim obavljanjem gospodarskih djelatnosti, porezni obveznik utajuje porez odnosno čini poreznu evaziju, a ona može biti potpuna ili djelomična. Potpuna porezna evazija predstavlja neprijavlivanje apsolutno ničega od ukupnog prihoda, imovine ili dohotka Poreznoj upravi ili financijskom tijelu od strane poreznog obveznika, a predstavlja predmet oporezivanja. Ti „neuredni“ obveznici, ne odazivaju se na pozive, nedostupni su, teško je doći do njih. Svoja mjesečna, tromjesečna, godišnja izvješća ne dostavljaju nadležnoj upravi, iako su obvezni biti porezno disciplinirani.

3.2. Vrste poreznih rajeva

Temeljni razlog popularnosti poreznih rajeva, kako je već spomenuto, je manji ili nikakav porez. Isplaćivanje plaća bez poreza, poslovanje sa znatno nižim troškovima i porez na dobit ostaje djelomično ili u potpunosti u vlasništvu poduzeća te se tako stalno povećava njezin kapital. Kroz godine, u namjeri promoviranja turizma i privlačenja stranih investitora, sve više i više zemalja prezentiralo se kao porezni raj. Iz tog razloga danas postoji „previše“ zemalja koje nude te mogućnosti. Kriteriji koje porezni raj mora zadovoljiti su:

- politička i ekonomska stabilnost,
- nepostojanje trgovačkih kontrola,
- pozitivni zakoni o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja,
- efikasni zakoni o trgovačkim društvima,
- dobre komunikacijske i transportne veze,
- banke, financijski stručnjaci i profesionalna podrška i
- optimalna lokacija.

Zvuči idealno, pa stoga i ne bi trebala čuditi ekspanzija ovih mjesta. Time vođeno, nova razdoblja donose i nove porezne rajeve. Izgleda kako na taj način to i funkcionira, jer tijekom godina sve više zemalja prepoznaje se kao porezni raj, nastale ili radi privlačenja stranih investicija, promicanja turizma ili rezultat povoljne politike. Te zemlje danas nemaju nikakva porezna opterećenja ili imaju niska ili, pak, uslugu nagodbe i izuzeća za strane investitore. Kako bi i dalje obavljao svoju ulogu i bio odabran kao poželjna lokacija, porezni raj mora osigurati potpunu ili značajnu razinu zaštite privatnih financijskih podataka, što znači gotovo maksimalnu netransparentnost. Također mora osigurati i nepostojanje birokracije (tvrtku ili račun otvoriti u nekoliko sati) i mogućnost fizičke odsutnosti vlasnika korporacije ili računa sa području poreznog raja.

Prema tome, postoje četiri tipa poreznih oaza:

- **porezne oaze s niskim poreznim opterećenjem (eng. low-tax heaven)** – karakterizira ih niske porezne stope na dobit pravnih osoba, gdje god bila stečena. Glavna prednost ovakvih oaza u odnosu na druge zemlje, čine ugovori o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja. Time velike kompanija nastoje smanjiti iznos zadržanog poreza na prihode koji su ostvareni u zemljama gdje su potpisani ugovori, a imaju

visoke stope poreza. U tu skupinu pripadaju, Britanski djevičanski otoci, Barbados, Nizozemski Antili, Cipar i Malta.

- **porezne oaze bez poreznog opterećenja (*eng. no-tax heaven*)** – karakterizira ih ne postojanje poreza ni na kakvu vrstu primitaka. Prilikom ispunjavanja prijava, naplaćuju se naknade za obavljene usluge i dopuštene radnje te takva zemlja predstavlja savršeno mjesto za osnivanje multinacionalne kompanije na jednostavan način. Godišnje pristojbe plaćaju se u apsolutnim svotama te zamjenjuju klasičan porez na dobit i ne ovise o stečenoj dobit. Zemlje u toj kategoriji su Kajmanski otoci, Bahami i Bermuda.
- **porezne oaze s poreznim opterećenjem samo na lokalne primitke** – u tim zemljama oporezuje se dobit fizičkih ili pravnih osoba, samo iz domaćih izvora, dok je bilo kakav primitak ostvaren u inozemstvu oslobođen od oporezivanja. Primjeri takvih zemalja su Panama, Irska, Hong Kong i Gibraltar.
- **posebne porezne oaze (*eng. special tax heaven*)** – u tim zemljama postoji porezni sustav kao i kod ostalih zemalja, osim toga što zakonodavstvo kod njih omogućuje određenim modelima tvrtki kao što su međunarodne poslovne kompanije, poseban tretman, što u prijevodu znači oslobađanje od poreznih obveza. To obuhvaća zemlje kao što su Nizozemska, Austrija, SAD, Lihtenštajn, Velika Britanija i Luksemburg. (<http://www.poslovni.hr/leksikon/porezni-raj-1862>)

Porezni rajevi su uglavnom zemlje sa manjkom resursa i slabo razvijenom tehnologijom. Uzimajući u obzir da takva zemlja ima slabu ekonomiju, potreba za kapitalom odvušla ih je u smjeru davanja povlastica stranim investitorima i međunarodnim poduzećima kako bi ojačali svoje gospodarstvo te danas u svijetu postoji oko 68 poreznih oaza. Neke su nestale, kao što je Libanon, ali neke su se ponovo „rodile“. Druge države poput Švicarske polako nestaju ili propadaju kao što se događa s Ciprom. Povijest nas uči kako se ne može pobjeći od činjenice da će s vremenom izrasti i novi porezni rajevi. Odlična destinacija za turiste i poslovne ljude, čine ova mjesta savršenim za porezne rajeve. Na primjer, poznate po svojim uslugama bankarskih tajni su Švicarska, Austrija, Andora, Monako i Gibraltar.

Prema statistici OECD-a, ogromna količina poslovanja obavlja se putem financijskih rajeva. Otprilike 65% ukupnog međunarodnog monetarnog prometa obavlja se pod pokroviteljstvom nezamislivim poreznih rajeva. 1980-ih, putem raznih inozemnih investicija, velike američke korporacije prebacile su oko 22 milijarde američkih dolara (USD - \$) u različite porezne rajeve, dok su ostala poduzeća u zapadnoj Europi imala financijsku imovinu u ukupnoj svoti

od 160 milijardi USD zajedno. Na početku 21. stoljeća sve bankarske transakcije obavljene putem poreznih rajeva iznosile su oko tisuću i šeststo milijardi \$. Prema istraživanjima američkih ekonomista, prije 25 godina transakcije putem poreznih rajeva činile su 5% svjetske trgovine, naspram današnjih 50%. (<https://www.oecd.org/data/>)

4. Povijest i razvoj offshore tržišta

„Priče“ o slučajevima izbjegavanje poreza navodno vuku korijene još iz davnina, ali ne tako rašireno i u razmjerima koje nalazimo danas. Gledano kroz povijest, ovo tržište važi kao relativno novo i predstavlja malo istražen fenomen. Shodno tomu, u ovom poglavlju govorit će se o povijesti i razvoju offshore tržišta.

4.1. Povijest izbjegavanja i manipuliranja porezom

Još u vremenima prije Krista postojale su naznake poreznih rajeva. Neki grčki otoci (Delos i Rodos) davali su pogodnosti vrlo sličnim današnjim poreznim rajevima. Služili su pomorskim trgovcima kao spremnici inozemne robe kako bi izbjegli dvostruko oporezivanje koje je uvela Atena. Rim je tako odabrao Delos otok, koji uopće neće naplaćivati porez kako bi otežao poslovanje otoka Rodos koji je naplaćivao 2% poreza na robu. Trgovci u srednjem vijeku u Njemačkoj i susjednim zemljama, okupljeni u Ligu Hansa, a koji su započeli posao u Londonu, bili su oslobođeni plaćanja poreza. Američke kolonije su trgovale preko Latinske Amerike kako bi izbjegli oporezivanje od strane Velike Britanije. Tijekom drugog desetljeća prošlog stoljeća, u Sjevernoj Americi termin „porezni raj“ bio vezan za obavljanje posla pranja novca, gdje su oni koji su ilegalno zarađivali novac, imali priliku da ga očiste, tj. učine legalnim. A nova generacija poreznih rajeva pojavila se tijekom 1920-ih na područjima kao što su Bahami, Švicarska i Luksemburg, i nudili su strancima usluge čuvanja novca sa malo ili nimalo poreza.

Naziv porezni raj nastao je iz činjenice kako postoji teritorij gdje individualci i tvrtke imaju tu čast da plaćaju manje poreza nego negdje drugdje. Porezni rajevi su mjesta, države, regije itd. koje nude veliki broj privilegiranih usluga vodeći u smjeru smanjenja ili potpunog ukidanja poreza. Upisujući se u registar poduzeća poreznih rajeva, svaka offshore tvrtka može voditi svoje poslovanje u pogodnim uvjetima, obavljajući svoje poslove izvan zapisa.

Prema Palanu, temelji za razvoj poreznih rajeva položeni su u 19. stoljeću. Metode koje su proizašle tada i dan danas postoje u različitim načinima i kontekstima u raznim zemljama. Iduće stoljeće donijelo je poslovne zakone, najviše pogodujući velikim kompanijama. U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) dolazi do promjene tretiranja u načinu oporezivanja velikih poduzeća u odnosu na obične građane, a u isto vrijeme u Nizozemskoj dolazi do pojave prvih holding poduzeća. (Otsch 2012: 28) Početna faza pojavljivanja

poreznih rajeve može biti pronađena u periodu od kraja 19. st. do 1920-ih. Poslije prvog svjetskog rata, porast offshore aktivnosti javlja se u Velikoj Britaniji kroz njene kolonije i to je omogućilo velikim međunarodnim tvrtkama izbjegavanje poreza. Novi fokus bio je na financijskom tržištu i tražio je nastanak potrebnih instrumenata iza kojih je stala Švicarska, ponajviše kroz predstavljanje ponude bankarskih tajni 1934. godine. Kako je većina imovine uložena u nju bila u vlasništvu inozemnih ljudi i korporacija, Švicarska je predstavljala ključno mjesto offshore svijeta, 1920-ih, čak i prije bankarskih tajni. U drugu ruku, Velika Britanija se koncentrirala na moderni sustav oporezivanja u korporativnom svijetu, prema načinu koji je obavljao SAD, i bili začetnici današnjeg međunarodno-poslovnog oporezivanja. Veliku ulogu za ovaj proces kroz odluke kojima se međunarodnim poduzećima dopuštalo neplaćanje poreza imalo je Britansko pravosuđe, koje je dopuštalo to iako nisu bili rezidenti. Taj koncept provodio se na način kako inozemne tvrtke registrirane u Velikoj Britaniji, nisu bile predmet oporezivanja ukoliko su svoje poslovanje provodile u inozemstvu. Poslovanje takvog oblika proširilo se na Bermude, Bahame, Kajmanske otoke i Hong Kong. Ovo, navodno, slučajno i nenamjerno neoporezivanje međunarodnih poduzeća, postalo je fokus i glavni „problem“ offshore poslovanja.

Razdoblje od kraja Prvog svjetskog rata do 1970-e, može biti opisano kao relativno stabilan period na offshore tržištu, bez nekih prevelikih promjena. Sa Londonom kao centrom i državama Britanskih kolonija, čini se kako je 1950. nastalo važno sjedište i područje ovog načina poslovanja koje je uvelike doprinijelo Britanskom gospodarskom razvoju. (Palan 2010: 128) Od 1970-e broj zemalja i teritorija povećao se u velikom broju. Offshore centri raširili su svoja područja i strukturu i nove zemlje su se priključile takvom poslovanju. (Palan 2010: 146) U suštini postojale su tri zone. Europska, gdje su Švicarska, Luksemburg i Nizozemska predstavljale porezne rajeve, specijalizirane za poslovna sjedišta, financijske kuće i bankarstvo. Drugu zonu Palan identificira kao Britansku, vodeći se time jer je imala sjedište u Londonu sa prekomorskim teritorijima, Singapurom i Hong Kongom. Treću zonu predstavljale su Sjedinjene Države. Najvažniju ulogu igrala je Britanija. London je vješto odrađivao svoj posao bavljenja sa nedozvoljenim financijskom poslovanjem u svom unutarnjem krugu. Prekomorski teritoriji kao što su, Kajmanski otoci, Bermude, Britanski djevičanski otoci i Gibraltar činili su već i veliki britanski krug offshore tržišta, no glavne pouzdanice Londona bili su Hong Kong, Singapur, Dubai, Bahami i Irska. Iako su ove države nezavisne same po sebi, povijesno su imale veliku poveznicu sa centrom britanskog područja.

Zucman opisuje europsku, dobro-funkcionirajuću mrežu utajivanja poreza, kao „trio-infernal“, posebice Britanske djevičanske otoke, Švicarsku i Luksemburg. Njihova specijalizacija stavila ih je u središte europskog izbjegavanja i utajivanja poreza. Britanski djevičanski otoci omogućuju upravljanje financijskom imovinom, Luksemburg čini središte oslobođeno plaćanja poreza ponajviše za investicijske fondove i Švicarska sa svojom uslugom bankovne tajne čini jedan veliki prekrivač preko svega toga. (Zucman 2014: 46)

4.2. Razvoj offshore tržišta i njegovo identificiranje

Globalizacija trgovine i poslovnih transakcija povećala je mogućnosti nastanka štetnih poreznih natjecanja. U ovoj rastućoj svjetskoj ekonomiji, porezna politika jedne zemlje ima veliku „priliku“ nametnuti efekt prelijevanja⁴ drugim zemljama. Dok porezna natjecanja imaju dosta pozitivnih posljedica, porezna politika nekih zemalja također donosi negativne posljedice drugim zemljama. Utječe na trgovinu, investicije, poremećuje njihovu poreznu politiku, nameće zabrane fiskalnom sustavu, povećava trošak usklađenosti poreznim obveznicima i potkopava poštenost i integritet poreznog sustava.

Iako donosi to što donosi, ekspanzija ovih destinacija, što se tiče broja i važnosti, obilježila je posljednje godine dvadesetog stoljeća. Taj rast uzrokovan je liberalizacijom tržišta i deregulacijom financijske klime. Uslijed procesa globalizacije za neke države teško je održati visoke poreze, jer je danas poreznim obveznicima lako prebaciti svoje aktivnosti i poslovanje u zemlje ili regije sa nižim porezima. Ovaj trend je poznat kao porezna konkurencija. Konkurencija ohrabruje države da učine svoje porezne sustave privlačnijim za investitore te time potiču gospodarstvo. U modernom i suvremenom svijetu niske porezne stope koriste se kao instrument privlačenja kapitala. Najčešće su to zemlje u tranziciji, jer žele privući taj kapital kako bi im pomoglo u razvoju i izgradnji gospodarstva. daju prednost stranim investitorima ispred domaćih i to je jedna od razloga zašto domaći poduzetnici teže uspijevaju u državi. To je dobro za strane tvrtke, ali loše za državu i njen proračun. Proračun se mora napuniti i zbog toga najčešće porezni teret preuzimaju oni koji ne mogu izbjeći plaćanje poreza, a to su građani domicilne države i domaće tvrtke.

Institucije koje se bore protiv štetnog poreznog natjecanja i konkurencije, govore kako treba povući crtu između nadležnosti koja prikuplja porez po relativno niskoj stopi, ali nije

⁴ <https://www.investopedia.com/terms/s/spillover-effect.asp> (12.08.2019.)

uključena u štetne radnje, i one gdje je postojanje niske stope priključeno ostalim faktorima i specijalnim značajkama koji u zajedničkoj kombinaciji provode štetno porezno natjecanje. Nadležnosti iz prvog slučaja su zemlje koje prikupljaju značajne prihode iz oporezive dobiti, ali čija je primjenjiva i djelotvorna porezna stopa niža nego one koje su nametnute u drugim zemljama. Nadležnosti iz druge situacije su ili porezni rajevi koji nemaju ili imaju mali porez na dobit, te time prikupljaju prihode od poreza na dobit, ili zemlje sa „povlaštenim režimom“ koje nude povlaštene porezne tretmane u kontekstu opće dobiti poreznog sustava. Ti porezni rajevi i povlašteni režimi maju za posljedicu efekt prelijevanja na druge zemlje i, kao rezultat, mogu biti kategorizirani kao štetni.

Opet, nedostatak korisne razmjene informacija je jedan od ključnih faktora u identificiranju štetne porezne politike. Zemlje mogu biti nesklone i u nemogućnosti razmijeniti informacije zbog administrativnih polica, ograničenog pristupa bankovnim informacijama ili drugih praksi koje dozvoljavaju investitoru šticeenje finansijskih računa od potencijalnih revizija poreznih inspektora u sprječavanju fiskalnog izbjegavanja ili utajivanja. Nedostatak transparentnosti također je važan faktor. U suštini, režim je netransparentan kada porezni obveznici mogu primiti specijalne tretmane koji im dopuštaju raditi posebne djelatnosti sa niskom poreznom stopom na dobit ili kada detalji režima s niskom stopom nisu dostupni poreznim vlastima drugih zemalja. Ukoliko zemlja ima netransparentan režim, tada porezni teret određenog prihoda može biti smanjen i time dovodi do štetne porezne konkurencije.

4.3. Suzbijanje štetnih poreznih natjecanja

Prateći prethodnu diskusiju o identificiranju faktora za otkrivanje poreznih rajeva i štetnih poreznih režima, malo će se govoriti o suzbijanju tih tržišta i sredstvima dopuštenim u borbi protiv njih. Obradit će se neke preporuke OECD-a u tri područja – domaće zakonodavstvo, porezni ugovori i međunarodna suradnja. Izvješće OECD-a o suzbijanju štetnih poreznih natjecanja pruža 19 detaljnih preporuka, koje bi, ako budu praćene od država članica OECD-a, trebale pomoći obuzdati praksu poreznih rajeva u svijetu. Što se tiče područja domaćeg zakonodavstva, izvješće preporučuje postupke u svrhu osnaživanja napora koje država može sama provoditi. Sve pretpostavke u vezi domaćeg zakonodavstva imaju sličnu svrhu, a to je otprilike kako treba smanjiti porezne olakšice na dobit dostupne u poreznim rajevima, odnosno uvesti zakone gdje će i lako prenosivi prihodi ostvareni u inozemstvu i u domaćinstvu biti oporezivani prije nego budu transferirani u porezni raj. Učinkovitost ovakve preporuke biti će veća ukoliko je prihvati više zemalja te je to do sad učinilo 16 zemalja

članica OECD-a. Ohrabruju se zemlje u vidu proširivanja ovih preporuka i na prihode ostvarene u poreznim rajevima i povlaštenim poreznim režimima, da se izjednače sa zakonodavstvom u domicilnoj državi poduzeća i izbjegne mogućnost provođenja prakse porezne utaje. (<https://www.oecd.org>)

Prema izvješću OECD-a, preporuke vezane uz porezne sporazume fokusiraju se na bilateralne napore koje zemlje mogu poduzeti u obuzdavanju ove štetne porezne prakse. Ove preporuke grade se na sporazumima između zemalja. Ciljaju na osiguranje toga, da države ne koriste ove ugovore u svrhe olakšavanja poreznog manipuliranja. Možda i najvažnija od svih preporuka je ona koja predlaže veću transparentnost dokumenata i veću razmjenu informacija i podataka. Jedan od najefikasnijih načina suzbijanja porezne evazije je dati do znanja ulagačima kako će važne informacije o financijskim računima biti podijeljene sa poreznim vlastima zemlje sjedišta poduzeća. Još jedna važna preporuka u ovom području je izuzimanje iz bilateralnih sporazuma i njihovih olakšica subjekte identificirane kao provoditelje štetne porezne prakse. Tako, naprimjer, normalno snižena porezna stopa po odbitku ugovorena bilateralnim sporazumom ne bi se primijenila u situacijama gdje je prisutna takva štetna porezna praksa.

Dok izvješće navodi brojne praktične i standardne preporuke u području domaćeg zakonodavstva i poreznih sporazuma, inovativne preporuke predlažu se u području međunarodne suradnje. Ove preporuke, poglavito smjernice, fokusiraju se na ohrabrivanje zemalja da surađuju i suzbijaju štetnu poreznu praksu, i zemlje članice OECD-a i one koje nisu. Smjernice promiču tri radnje: Prva je suzdržavanje od prihvaćanja novih, ili ojačavanja postojećih mjera; druga je pregled i provjera postojećih; i treća je uklanjanje štetnih značajki iz povlaštenih poreznih režima. Period provjere traje dvije godine, a uklanjanja pet godina.⁵ Ovo izvješće je razlog osnivanja Foruma o štetnim poreznim praksama koji koordinira implementaciju ovih preporuka i smjernica. Forum je odgovoran za nadgledanje implementacije smjernica i sastavljanje liste država koja spadaju u kategoriju poreznih rajeva

⁵<https://www.oecd.org/tax/beps/harmful-tax-practices-2018-progress-report-on-preferential-regimes-9789264311480-en.htm> (10.08.2019.)

5. Metodologija rada

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada jesu porezni rajevi i njihova uloga u svijetu. Pomoću različitih metoda i tehnika, obrađena je uloga poreznih rajeva te su navedeni prednosti i nedostaci koje sami porezni rajevi i offshore tržište donose poduzećima i zemljama u svijetu, te su izvučeni najznačajniji podaci i informacije kako bi se mogao donijeti kvalitetan zaključak o važnosti poreznih rajeva u ostvarivanju poslovnih ciljeva poduzeća. U radu je analizirano tržište te koje koristi i negativne stvari ono donosi na primjeru svjetskih korporacija i institucija. Na temelju istraživanja i primjera, donijeti su zaključci o važnosti poreznih rajeva u razvijanju poduzeća, koje omogućuje jeftinije i kvalitetnije poslovanje, s ciljem ostvarivanja efikasnosti, stabilnosti i profitabilnosti.

Kako bi se što jednostavnije i preglednije prikazali najvažniji podaci, istraživanje se bazira na teorijskoj podlozi dosadašnjih istraživanja, te na samom istraživačkom dijelu autora ovog rada metodama kao što su deskriptivna metoda, metoda klasifikacije, deduktivna metoda, komparativna metoda, metoda analize te metoda kompilacije. Deskriptivna metoda postupak je jednostavnog opisivanja činjenica, predmeta i programa te njihovih empirijskih potvrđivanja u kojoj nema znanstvenih tumačenja. Primijenjena je u početnoj fazi seminarskog rada gdje je jednostavno opisivanje povezano s objašnjenjima o obilježjima opisivanih činjenica, predmeta i procesa. Metoda klasifikacije najjednostavnija je znanstvena metoda koja je korištena u ovom seminarskom radu gdje je izvršena potpuna podjela općeg pojma na posebne. Deduktivna metoda korištena je za objašnjenje činjenica i zakona, te za predviđanje budućih događaja jer dedukcija se i temelji na posebnim i pojedinačnim zaključcima koji su izvedeni iz općih zaključaka.

Temeljem deduktivne metode korištena je i metoda analize u kojoj je proces istraživanja raščlanjen na jednostavnije dijelove i elemente. Budući da se ovo istraživanje bazira na podlozi dosadašnjih istraživanja, korištena je i metoda kompilacije koja predstavlja postupak preuzimanja tuđih rezultata, odnosno tuđih spoznaja i zaključaka te komparativna metoda, odnosno metoda usporedbe omogućuje ocjenjivanje i interpretiranje podataka i činjenica gdje se gledaju određene sličnosti, obilježja ili različitosti analiziranog predmeta, što je u ovom radu bilo zastupljeno u više slučajeva. (http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/metode_znanstvenih_istrivanja.pdf)

6. Offshore kompanije i njihov utjecaj na svjetsko gospodarstvo

Porezni raj kao zemlja ili regija koju zbog postojanja vrlo povoljnog fiskalnog režima, odabiru one pravne ili fizičke osobe koje putem offshore kompanija lociranih u poreznim rajevima određuju kao mjesto legalnog udomljenja u cilju plaćanja manjeg iznosa poreza. No porezni rajevi i offshore poslovanje imaju negativne posljedice na svjetsku ekonomiju te se kroz određene organizacije kroz zadnjih nekoliko godina pokušava smanjiti ili čak ukloniti njihovo djelovanje.

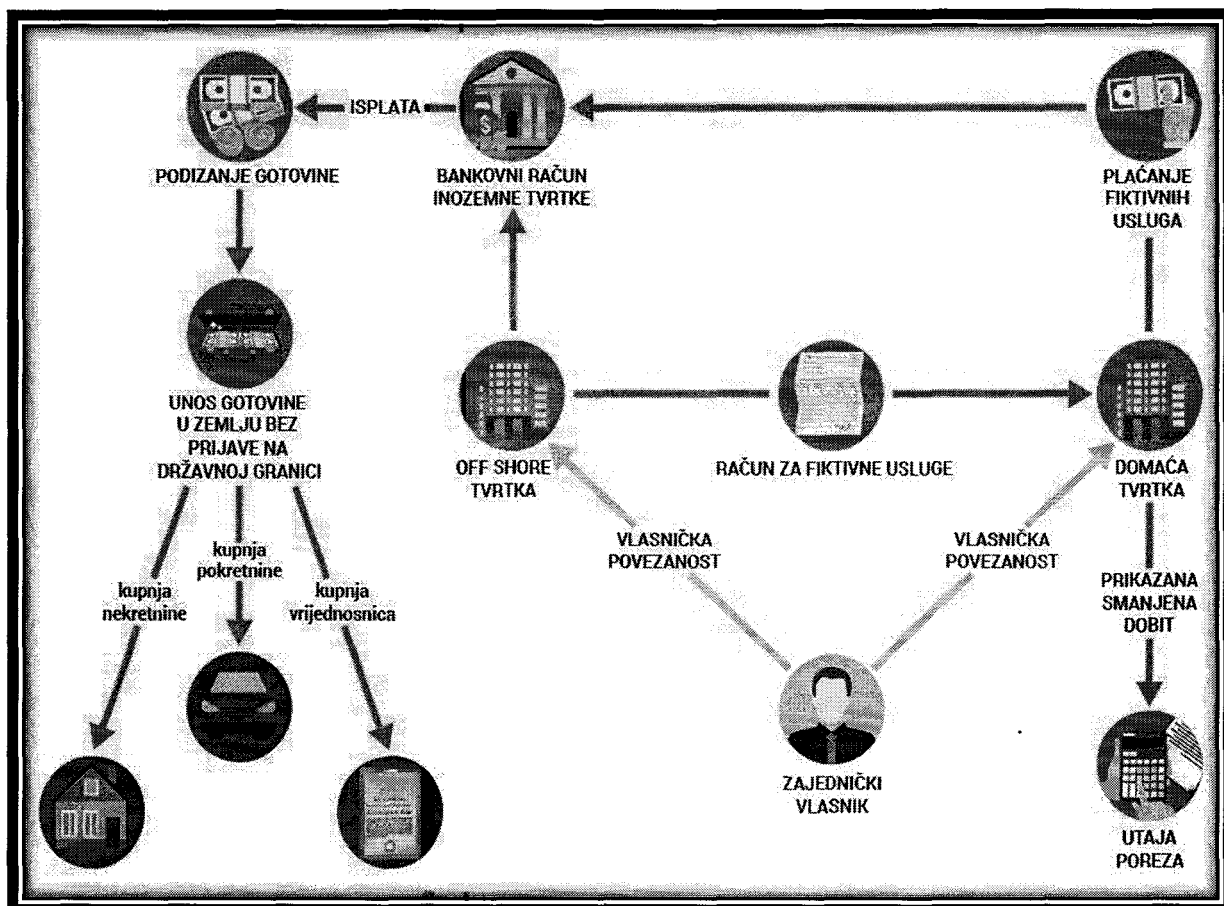
6.1. Način poslovanja offshore kompanija

Offshore tvrtka ili International Business Company (IBC) je legalno osnovana tvrtka u drugoj zemlji (offshore zoni ili poreznom raj) koja, uz ispunjavanje određenih uvjeta i po osnovi posebnih zakona, ima specifičan porezni status.⁶ Na temelju progresivnog i poslovno orijentiranog zakonodavstva unutar poreznih rajeva, offshore tvrtke plaćaju vrlo nisku stopu poreza ili u nekim slučajevima nultu stopu poreza te ujedno nisu obvezni podnositi godišnja financijska izvješća. Jedini troškovi koji se iziskuju pri otvaranju offshore tvrtke su plaćanje registracije i paušalnih godišnjih administrativnih troškova. Iako su prednosti offshore tvrtki velike i utjecajne na dobrobit samog poslovanja u svrhu ostvarivanja što veće dobiti, primarni problem kod offshore poslovanja je taj što države u kojima se odvija offshore poslovanje su označene kao međunarodno nekooperativne jer nemaju potpisan sporazum za razmjenu podataka koji se smatraju bankovnom tajnom te se masovno povezuju s pranjem novca nakon kriminalne aktivnosti, financiranjem terorizma i slično, iako to nije uvijek tako. (<http://www.poslovni.hr>)

Na jednostavnom primjeru se može prikazati jedan od načina funkcioniranja offshore poslovanja: multinacionalna kompanija sa sjedištem u zapadnoj zemlji proizvodi obuće. Proizvodnja obuće odvija se u stvarnosti u nekoj južnoj zemlji, sa troškom od 20 dolara. Sam se proizvod prodaje u zapadnoj zemlji po cijeni od 100 dolara. Kad bi se tranzicija proizvoda odvijala direktno iz južne zemlje u zapadnu, gdje je sjedište kompanije, onda bi kompanija bila dužna platiti zakonom određen porez na razlici rashoda i prihoda nastalih u poslovanju. Pojednostavljena računica je $100 - 20 = 80$ pa bi dakle svih 80 dolara porezne osnovice bilo oporezivo. Ali multinacionalna kompanija ima podružnicu u nekom poreznom raj, kojoj proizvođač (južne zemlje) prodaje obuće po cijeni od 20 dolara. Podružnica ih potom prodaje

⁶ Vidi - <http://www.poslovni.hr/leksikon/porezni-raj-1862> (09.08.2019.)

vlastitoj kompaniji po cijeni od 100 dolara. Na taj način je profit od 80 dolara realiziran u fiskalnom raju. Kompanija dakle može nadalje obuću prodavati po 100 dolara i prikazati poslovanje bez profita, pritom ne platiti ni dolar poreza. Ujedno jedna od opcija je i prikazati poslovanje s gubitkom, tražeći čak i određene olakšice.

Slika 1. Shematski prikaz funkcioniranja offshore poslovanja

Izvor: [https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-](https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-20151119)

[20151119](https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-20151119) (11.08.2019.)

Slika prikazuje aktualan te ujedno jedan od načina funkcioniranja offshore poslovanja kroz otvaranje 2 tvrtke, jedna u domaćem području te jedna u poreznome raju. Odvijanje poslovanja se provodi na način da se putem offshore tvrtke šalje izlazni račun za određene fikтивne usluge na teret domaće tvrtke, a iznos računa za fikтивne usluge će u domaćoj tvrtki smanjiti poreznu osnovicu za iznos samog računa, čime se postiže utaja poreza odnosno njegovo smanjivanje. U isto vrijeme, podmirenje iznosa računa za fikтивne usluge od strane domaće tvrtke se zatim uplaćuje na bankovni račun inozemne (offshore) tvrtke putem kojeg se

isplaćeni iznos zatim može podići u gotovini, te se na taj način provodi utaja poreza putem offshore poslovanja.

6.2. Utjecaj offshore poslovanja na svjetsko gospodarstvo

Posljedice offshore poslovanja te općenito zakonodavstva poreznih rajeva koje pogoduju offshore poslovanju su enormne na svjetsko gospodarstvo zbog brojnih razloga:

- Prema istraživanju „Fondazione Culturale Responsabilità Etica Onlus“, preko 50% svjetske trgovine odvija se putem poreznih rajeva, dok je sam GDP, odnosno efektivno bogatstvo stvoreno u samim tim poreznim rajevima, a ispod 3% svjetskoga GDP-a. U toj velikoj razlici vidi se volumen trgovine koja se odvija bez stvaranja krajnjeg proizvoda, već samo s ciljem da se sakrije profit i izbjegne plaćanje poreza.
- Istraživanje koje je provela organizacija Tax Justice Network (Mreža za poreznu pravdu) tvrdila je da porezni rajevi skrivaju između 21 i 36 tisuća milijardi eura. Izračunato su da je od skrivenoga bogatstva nenaplaćeno barem 230 milijardi eura poreza godišnje. zbog čega je nastaje ogromni manjak u proračunima prevarenih zemalja. Posljedica navedenog manjka sredstava reflektira se na javni i realni sektor koji se sastoji 90% građana prisiljenih na štednju i odricanje. (<http://barometar.hr/analyses/all/page/119/> 09.08.2019.)
- Gurtner (2004) navodi kako osnivanje offshore kompanija raste po prosječnoj stopi od 150.000 kompanija godišnje te da danas u svijetu postoji više od milijun offshore kompanija koje služe prvenstveno za izbjegavanje plaćanja poreza, te se samim time može zaključiti da navedeni rastući trend osnivanja offshore kompanija implicira na kontinuitet rasta svjetske porezne evazije.
- Bogati i velike svjetske kompanije imaju mogućnost skrivanja svojeg bogatstva i zarade iz matičnih država u jedne od poreznih rajeva na temelju čega zemlje u razvoju gube u prosjeku 15 milijardi dolara od poreza godišnje, čime se uz kombinaciju globalizacije podobnije pravi enormna razlika između bogatih i siromašnih.

(http://www.socialwatch.org/sites/default/files/pdf/en/taxevasion2004_eng.pdf 11.08.2019.)

OECD, međunarodna ekonomska organizacija sa temeljnim ciljevima unapređenja gospodarskog rasta i životnog standarda zemalja članica te povećanju svjetske trgovine,

ciljano je otkrila porezne rajeve u sklopu projekta protiv „štetne porezne prakse“ Odbora za fiskalnu politiku. OECD je ujedno i naveo temeljne preporuke u vezi poreznih rajeva što uključuje davanje većih ovlaštenja poreznim vlastima (npr. uvid u bankarske podatke, poboljšanje sustava pravila izvještavanja o stranim investicijama, ukidanje poreznih ugovora s poreznim rajevima, veća i učinkovitija razmjena informacija). Niti jedna od navedenih mjera ne zahtijeva velike napore u njoj provedbi pa se očekuje da će ih prihvatiti veći broj zemalja.

Tablica 2. OECD-ova grupacija zemalja uvrštenih u porezne rajeve

Karibi: Anguilla, Antigua i Barbuda, Aruba, Bahami, Barbados, Britanski Djevičanski otoci, Kajmanski otoci, Dominikanska Republika, Grenada, Montserrat, Nizozemski Antili, Sveti Kristofor i Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincent i Grenadini, otoci Turks i Caicos, Djevičanski otoci SAD-a
Srednja Amerika: Belize, Kostarika, Panama
Istočna Azija: Hong Kong, Macao, Singapur
Europa: Andora, Kanalski otoci (Guernsey i Jersey), Cipar, Gibraltar, Otok Man, Irska, Liechtenstein, Luxembourg, Malta, Monako, San Marino, Švicarska
Indijski ocean: Maldivi, Mauricijus, Sejšeli
Srednji istok: Bahrain, Jordan, Libanon
Srednji Atlantik: Bermuda
Tihi ocean: otoci Cook, Maršalovi otoci, Samoa, Nauru, Tonga, Vanuatu
Zapadna Afrika: Liberija

Izvor: <https://fas.org/sgp/crs/misc/R40623.pdf> (12.08.2019)

Na tablici 2. se nalazi OECD-ova lista 50 poreznih rajeva koje su oporezivane različitim propisima. Lista se mijenjala više puta tijekom godina te sadrži najpoznatije porezne rajeve

koje su rangirane po područjima u kojima pripadaju. Postoje izvori koji navode i druge zemlje koje imaju karakteristike poreznih rajeva no one nisu uključene u tablici 1.

OECD je na temelju prikupljenih informacija uspostavio tri liste:

- bijelu - zemlje koje u zakonodavstvo postavljaju unaprijed utvrđene mjere
- sivu- zemlje koje su se obvezale na već utvrđene mjere (drugi financijski centri)
- crnu- zemlje koje nisu pristale na iste mjere.

1. Crna lista trebala bi se redovito ažurirati. Napravljen je popis nekooperativnih jurisdikcija na temelju tri kriterija: fiskalne transparentnosti, što znači pristaju li te zemlje na automatsku razmjenu podataka. Drugi kriterij je pitanje porezne pravednosti, to jest imaju li neki porezni obveznici povlašteni status, a treći je provedba mjera OECD-a protiv agresivne fiskalne optimizacije. (<https://www.tportal.hr/biznis/clanak/eu-objavila-listu-poreznih-oaza-foto-20171206> 12.08.2019.)

6.3. Metode izbjegavanja poreza međunarodnih kompanija

Američkim multinacionalnim kompanijama ne oporezuje se prihod zarađen u inozemnim podružnicama sve dok se ne vrati u SAD u vidu dividendi, ipak, određeni pasivni prihod te povezane tvrtke koji je lako prenosiv oporezuje se odmah zbog pravila protiv zloupotrebljavanja, odnosno reforme zvane Subpart F.⁷ Ukratko, prema inozemnim podružnicama u većinskom vlasništvu SAD-a, treba se odnositi kao kontroliranim inozemnim korporacijama (CFCs), i većina ovih podružnica je u potpunom vlasništvu. Porez na dobit koji je vraćen (zarađen od strane podružnica i oporezivan odmah), odnosno sav prihod koji zaradi podružnica u većinskom američkom vlasništvu, smatra se prihodom poduzeća majke u SAD-u te se tako i oporezuje, jer ne predstavlja zasebni entitet.

Inozemni porezni dug ograničen je do određenog iznosa nametnutog od strane SAD-a, tako da, u teoriji, ne može preći iznos poreza na tuzemnu dobit. Ova granica je nametnuta na cjelokupni sustav, dozvoljavajući višak iznosa iz zemalja s visokim poreznim stopama, prebaciti na dobi zarađen u zemljama s niskim poreznim stopama, iako zasebne granice se primjenjuju i za pasivne i za tekuće prihode. Druge zemlje ili primjenjuju ovaj sustav odgode i iznosa, ili, češće, pošteđuju dobit ostvarenu u inozemnim nadležnostima. Većina zemalja

⁷ Vidi <https://www.irsmedic.com/blog/2014/07/subpart-f-rules.html> (10.08.2019.)

ima jednu vrstu pravila protiv zloupotrebljavanja sličnu Subpart F. Ako tvrtka može micati prihode u mjesta s niskim poreznim stopama, njeni porezi biti će smanjeni bez utjecanja na druge dijelove tvrtke. Razlike u oporezivanju utječu na stvarnu ekonomsku aktivnost, koja za uzvrat utječe na prihode. (J. G. Gravelle: Reform of U.S. International Taxation)

Grubert tvrdi, zbog toga što SAD oporezuje svu dobit zarađenu u svojim granicama, i poreza nametnutog inozemnoj dobiti zarađenoj od strane američke pravne i fizičke osobe (u slučaju fizičke osobe govori se o dohotku), izbjegavanje poreza odnosi se i na poduzeće majku u SAD-u koje transferira profite zarađene u inozemstvu u nadležnosti s niskom poreznom stopom, i na pomicanje profita izvan SAD-a od strane poduzeća majke američke podružnice. U slučaju američkih multinacionalnih korporacija, neke studije pokazuju kako otprilike polovica razlike između profita u zemljama s niskom poreznom stopom i profita u onima s visokom stopom, nastao je zbog transferiranja intelektualnog vlasništva, nematerijalne imovine te većina ostalog kroz alokaciju duga. (Grubert, 2003: 221-242 str.)

Neka studija, prilikom ispitivanja cijene na uvoz i izvoz, navode i veliki utjecaj cijena transferirane robe i proizvoda, ali više o tome u nastavku.

6.3.1. Alokacija duga i smanjivanje dobiti

Jedna metoda premještanja dobiti iz nadležnosti gdje je visoka porezna stopa u nisku, je posuditi više u visoko oporezivoj nadležnosti, a manje u nisko oporezivoj. Ovo premještanje duga bez mijenjanja ukupnog duga može biti ostvareno bez veće izloženosti tvrtke. Malo specifičnija praksa od alokacije duga je smanjivanje dobiti ili skidanje zarade, gdje je dug povezan sa srodnom tvrtkom ili gdje nevezan dug nije predmet oporezivanja od strane primalaca. Na primjer, inozemno poduzeće majka može posuditi novac svojoj američkoj podružnici. S drugog stajališta, nevezani inozemni dužnik, koji nije subjekt oporezivanja američkog prihoda na kamate, mogao bi posuditi novce američkoj tvrtki. Porezni sustav SAD-a trenutno sadrži odredbe koje oslovljavaju kamatne odbitke i smanjivanje dobiti. Primjenjuje se na kamate američkih poduzeća majki, u svrhu ograničavanja vanjskog poreznog duga. Količina prihoda iz stranih izvora smanjuje se kada je dio američkih kamata premješten, a kada je maksimalan iznos inozemnog poreznog duga dosegao svoju granicu i time nastaje višak koji utječe na njega. Ne postoje propisi za premještanje, niti za odgodu, tako da američko poduzeće majka može voditi poslovanje kroz podružnicu sa niskim poreznim stopama sa svim financijskim pravima u nadležnostima i prisvojiti sve kamate na ukupni dug poduzeća kao odbitak.

Predložak predstavljen 2007. godine od strane predsjednika Odbora za načine i sredstva, Charlesa Rangela, uveo bi takvo alokacijsko pravilo, kojim dio kamata i viška ne bi bili odbijeni sve dok dohodak nije vraćen u SAD.⁸ Dok bi u slučaju američkih multinacionalnih korporacija mogućnost alokacija kamata bio koristan kod prebacivanja kamata u zemlje sa visokom poreznom stopom, to ne bi bilo moguće primijeniti na američkim podružnicama stranih poduzeća. Kako bi ograničili smanjivanje dohotka, odnosno skidanje zarade u bilo kojem slučaju, SAD ima slaba pravila kapitalizacije. Sekcija Zakona o internoj reviziji odnosi se na korporacije sa omjerom duga i kapitala većim od 1.5 i gdje neto kamate prelaze 50% prilagođenog oporezivog prihoda. Kamate u iznosu većem od 50 % prilagođenog prihoda, plaćene srodnoj tvrtki nisu odbacive ukoliko tvrtka nije predmet američkog poreza na dobit. Ova zabrana na kamate također se odnosi i na kamate plaćene nepovezanim društvima koje nisu oporezivane od strane primatelja. Mogućnost skidanja zarade dobilo je više pažnje kada je nekoliko američkih tvrtki odlučilo premjestiti svoje poduzeće majku u inozemstvo i time svoje poslovanje prebacilo preko te tako postalo podružnica te tvrtke. Naglasilo se da je glavni problem u toj inverziji poduzeća u inozemstvu. Tijekom razmatranja ovog zakona, razmatralo se i predlagalo za širim obuhvatom restrikcija na skidanje zarada koje bi smanjile odbitke kamatnih višaka. Ovaj prijedlog nije prihvaćen. Međutim, American Jobs Creation Act (Američki Zakon o stvaranju poslova - ACJA) provelo je istraživanje sa Ministarstvom financija na ovom problemu, fokusirano na američke podružnice inozemnih poduzeća majki i nije bilo u mogućnosti naći čiste dokaze protiv tog slučaja.⁹

Zapisano u studiju Ministarstva, postoje neposredni dokazi kako američke multinacionalne korporacije premještaju više kamata u nadležnosti sa visokom poreznom stopom, ali je teško procijeniti skidanje zarade stranih poduzeća majki američkih podružnica, zato računi tvrtke nisu dostupni. Fokus istraživanja bio je na ovom problemu i korišten je pristup koji se koristio i prije u uspoređivanju ovih podružnica sa američkim tvrtkama. Istraga nije mogla pružiti uvjerljive dokaze o premještanju prihoda izvan SAD-a, zbog visoke stope poluge za američke podružnice inozemnih poduzeća, ali su našli dokaze o premještanju invertiranih poduzeća. Inverzije su nedavno postale problem. 2014.godine nekoliko američkih korporacija provelo je inverziju spajanjem sa manjom inozemnom tvrtkom.

⁸ Vidi CRS Report RL34249, Jane G. Gravelle: *The Tax Reduction and Reform Act of 2007*

⁹ U.S. Department of Treasury, *Report to Congress on Earnings Stripping, Transfer Pricing and U.S. Income Tax Treaties*, November 2007. (10.08.2019.)

6.3.2. Metoda transfernih cijena

Drugi način na koji tvrtke mogu premještati dobit iz nadležnosti sa visokom stopom porezom u nadležnosti sa niskom stopom je kroz određivanje cijena proizvoda i usluga, koje si podružnice međusobno prodaju. U svrhu ispravnog prikazivanja dohotka, cijene proizvoda i usluga koje se razmjenjuju između povezanih poduzeća, trebale bi biti jednake kao i kod nepovezanih društava. Spuštanjem cijena proizvoda i usluga koje se prodaju od strane poduzeća majke i podružnica u nadležnostima sa visokom stopom poreza i tako podižući cijenu kupovine, može se premještati profit. Važan i rastući problem transferiranja cijena vidi se u prijenosima prava intelektualnog vlasništva, ili nematerijalne imovine. Ukoliko je patent razvijen u SAD-u s licenciran podružnici u nadležnosti sa niskom poreznom stopom, biti će prebačen ako su naknade ili druga plaćanja jeftinija nego prava vrijednost licence. Za mnoga dobra postoje slični proizvodi koji se prodaju korišteni za određivanje ispravnosti cijena. Nematerijalna imovina, kao što su novi izumi ili lijekovi, inače nisu usporedivi, i teško je odrediti vrijednost naknade za licencu koja bi bila plaćena za te proizvode. Stoga, nematerijalna imovina predstavlja poseban problem za održavanje jednakih transfernih cijena.

Ulaganja u nematerijalnu imovinu u SAD-u, tretiraju se privilegirano zbog troška, isplativije je nego u građevine i opremu zbog rashoda istraživanja i razvoja koji također ispunjava uvjete za oporezivanje. Nasuprot, oglašavanje u svrhu uspostavljanja brenda također ulazi u odbitak. Sveukupno, ovi tretmani koji učinkovito donose nisku, nikakvu ili negativnu poreznu stopu za cjelokupna ulaganja u nematerijalnu imovinu. Stoga, postoje znatni poticaji za ovakva ulaganja u SAD-u. U prosjeku, korist poreznih odbitaka prilikom ulaganja djeluju kao protuteža budućim porezima na investicije. Međutim, za te inače uspješne investicije, prednost je premještanja prihoda u zemlje s niskom poreznom stopom, tako da se uštedi na porezima ulaganja i povrata investicije. Kao rezultat, ove investicije mogu biti predmet negativne stop oporezivanja, ili subvencija, koje mogu biti značajne. Pravila transferiranja cijena, bez omalovažavanja intelektualnog vlasništva, više su komplicirana zbog dogovora o podijeli troškova, gdje više podružnica doprinose plaćanju troška.¹⁰ Ukoliko je nematerijalna imovina već djelomično razvijena od strane poduzeća majke, podružnice doprinose plaćanju. Jako je teško odrediti konačnu cijenu u ovim slučajevima gdje je tehnologija napola razvijena

¹⁰ Ministarstvo financija SAD-a, izdalo je nove predložene regulacije vezane uz dogovore o podijeli troškova. Vidi odredbu ministarstva broj 9441, Savezni registar, 74. izdanje, br. 2, siječanj 2009. godine: [//www.transferpricing.com/pdf/TD_9441.pdf](http://www.transferpricing.com/pdf/TD_9441.pdf). Ova pravila uključivala su periodična prilagođavanja koja bi, između ostalog, ispitala ishode. Vidi "Cost Sharing Periodic Payments Not Automatic" *Tax Notes*, veljača 2009. godine, str. 955.

i gdje postoji rizik povezan s očekivanim ishodima. Jedno istraživanje otkrilo je dokaze kako poduzeća sa dogovorima o podijeli troškova lakše ulaze u praksu premještanja zarade.

Problem sa premještanjem zarade u porezne rajeve je taj, ako je stvarna djelatnost potrebna za stvaranje nematerijalne imovine, te zemlje možda nemaju radne snage i ostalih sredstava potrebnih za obavljanje aktivnosti. Ipak, poduzeća su smislila tehnike za iskorištavanje poreznih zakona u drugim zemljama kako bi ostvarila produktivno poslovanje dok prebacuje prihode u porezne rajeve. Primjer je metoda zvana dvostruki irsko-nizozemski sendvič, koju koriste neke američke korporacije, uključujući i Google. U ovom aranžmanu, američke korporacije prebacuju svoju nematerijalnu imovinu u irsku holding tvrtku. Ta holding tvrtka ima svoju podružnicu koja prodaje oglase (izvor Google-ovih prihoda) u Europi. Međutim, u sendviču irske holding tvrtke i njene podružnice nalazi se nizozemska podružnica koja prikuplja prava i naknade od prodaje oglasa irske podružnice i prebacuje ih irskoj holding tvrtki. Irska holding tvrtka ima sjedište menadžmenta u Bermudi, gdje je porezna stopa 0%, u korist poreza na dobit koji treba biti plaćen. Ova strategija dozvoljava irskoj tvrtki da izbjegne plaćanje, već niskog, poreza na dobit u Irskoj od 12,5% i, koristeći se nizozemskom podružnicom, uspijeva izbjeći plaćanje tog poreza.¹¹

Nedavno, europske zemlje su se potužile protiv kompanija kao što su Apple, Google, Facebook, Amazon i Starbucks zbog korištenja ovih tehnika u nekim slučajevima. Irska je naznačila kako će odustati od pružanja dozvola koja dozvoljavaju korporacijama otvaranje sjedišta u njenoj državi, a plaćaju poreze u poreznim rajeve, iako je Irska odlučila zadržati svoju nisku poreznu stopu na dobit i razmišlja o uvođenju još niže stope na zaradu od tehnologije. Dobit može biti direktno poslana u porezni raj, kao što je bilo u slučaju Yahoo, gdje nizozemski posrednici transferiraju dobit direktno u porezne rajeve (u ovom slučaju Kajmanske otoke) zato što ne prikuplja porez pri odbitku, kao što je slučaj sa Francuskom i Irskom.¹²

6.3.3. Ugovorna proizvodnja

Kada je podružnica smještena u zemlji s niskom poreznom stopom i dogodi se prebacivanje dobiti, u vidu kupnje prava na nematerijalnu imovinu, događa se i daljnji problem. Ovaj

¹¹ <https://www.offshorecompany.com/hr/company/ireland-corp/tax-savings/> (10.08.2019.)

¹² The Telegraph "Facebook Hid £440m in Cayman Islands Tax Haven," prosinac, 2012 - <https://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/banksandfinance/9763615/Facebook-hid-440m-in-Cayman-Islands-tax-haven.html> (10.08.2019.)

porezni raj možda nije poželjno mjesto za stvarnu proizvodnju i prodaju proizvoda. Na primjer, tržište irske podružnice može biti u Njemačkoj i tu bi bilo poželjno proizvoditi, ali ostvarivanje dobiti u Njemačkoj, gdje je visoki porez, ne minimizira poreze. Umjesto toga, irska tvrtka može ugovoriti proizvodnju sa njemačkom tvrtkom koja bi bila izvođač radova, za određenu cijenu plus fiksna marža. Ugovorna proizvodnja na globalnom tržištu se koristi kada jedna tvrtka ugovori za tvrtku iz druge zemlje proizvodnju njenih proizvoda. Ovo se također zove još i međunarodno podugovaranje ili međunarodna raspodjela poslova. Tvrtka opskrbljuje izvođača radova svim tehničkim podacima, i, ako se primjenjuje, i svim materijalnim potrebama za poslovni proces.

Koraci koji su potrebni za ispravno i legalno poslovanje putem ugovorne proizvodnje:

1. Potpisani ugovor o povjerljivosti dogovora i informacija,
2. Obavezna procjena izvodljivosti projekta,
3. Odabir korištenja određenih proizvodnih procesa i analitičke metode razvoja proizvoda,
4. Početak proizvodnje, procjena potrebne količine proizvoda, potrebno i ispravno oglašavanje proizvoda,
5. Serija proizvoda za provjeru valjanosti, kontrola kvalitete proizvoda i ispravnost tehničke dokumentacije te
6. Uspostavljanje brand-a i serijska proizvodnja. (<https://www.menadiona.com/contract-manufacturing/>)

Ovom vrstom ugovora postavljaju se zahtjevi koje izvođači radova moraju ispuniti, u vidu kvalitete i kvantitete proizvoda, provjere uvjeta i datuma isporuke, itd. Također utvrđuje smjernice za provjeru i testiranje proizvoda, postavljene za izvođača radova od strane tvrtke koja ugovara proizvodnju svojih dobara. Nadalje, također daje i osnove za prepravke i preinake, kao i zagarantiranu kompenzaciju u slučaju kršenja ugovora. Kako je proces u osnovi samo raspodjela proizvodnje na strana tržišta partneru koji brendira završni proizvod, postoji mnoštvo drugih poduzeća i pogona koji mogu biti iskorišteni za ovakvu vrstu ugovora. Model međunarodne ugovorne proizvodnje.

7. Panama papers i afere sportskih osoba

Porezna utaja i izvoz kapitala predstavljaju problem za provedbu poreznog zakonodavstva u cijelom svijetu. Problematično je to i za stanovništvo u vidu jednakosti i efikasnosti prilikom poreznog oporezivanja. Kapital lakše može izbjeći oporezivanje, ali rad ne može stoga se on obično oporezuje višim poreznim stopama. Zbog toga izvoz kapitala u zemlje s povoljnijom fiskalnom klimom, doprinosi većem poreznom opterećenju na manje čimbenike kao što je rad te tako stvara nejednakost. Bolja komunikacija između institucija, regulacija propisa i zakona, borba protiv korupcije, krađe, utaje i organiziranog kriminala, mogla bi spriječiti štetne posljedice koje donosi porezna utaja. No, dug je put koji se treba preći kako bi se ostvarilo to ispravno i pošteno poslovanje. Primjeri koji će biti prikazani, upravo nam prikazuju koliko je taj put udaljen i zapravo teško ostvariv. No za početak, što porezne rajeve, koji su predstavljeni kao nešto jako nepoželjno, čini tako poželjnim.

7.1. Gravitacijska sila poreznih rajeva

Postojanje poreznih rajeva veže se sa nedopuštenim procesom pranjem novca, kasnije razvijenim po okriljem ilegalnih obrazaca, i trenutno, posluju pod zaštitnim kišobranom blagonaklonih nadležnosti, pripadajući nekoj političko-zaštitničkoj zemlji u svijetu. Kako bi porezni rajevi funkcionirali kako funkcioniraju, moraju privlačiti investitore svojim posebnim propisima i zakonima i nudeći povlaštene ugovore. Zbog velikog broja poreznih obveza nametnutih poreznim obveznicima, oni pokušavaju naći načina kako bi izbjegli ili smanjili poreznu obvezu. Glavna briga za poslovanje neke tvrtke ili pojedinca je, kako ublažiti učinak visokih poreza i kontrola, te uzimaju to kao opravdanje za korištenje poreznog raja kao utočišta od velikih poreznih stopa. Cilj korištenja poreznog raja je očit, maksimalna korist uz minimalna davanja. Svaki pojedinac će potražiti zemlju gdje je porez minimalan. Razvoj offshore kompanija raste iz dana u dan i to uglavnom zbog nastajanja poreznih rajeva. Fenomen ovakvog poslovanja postaje širi na međunarodnoj razini i pristup poreznim rajeovima lakše se ostvaruje.

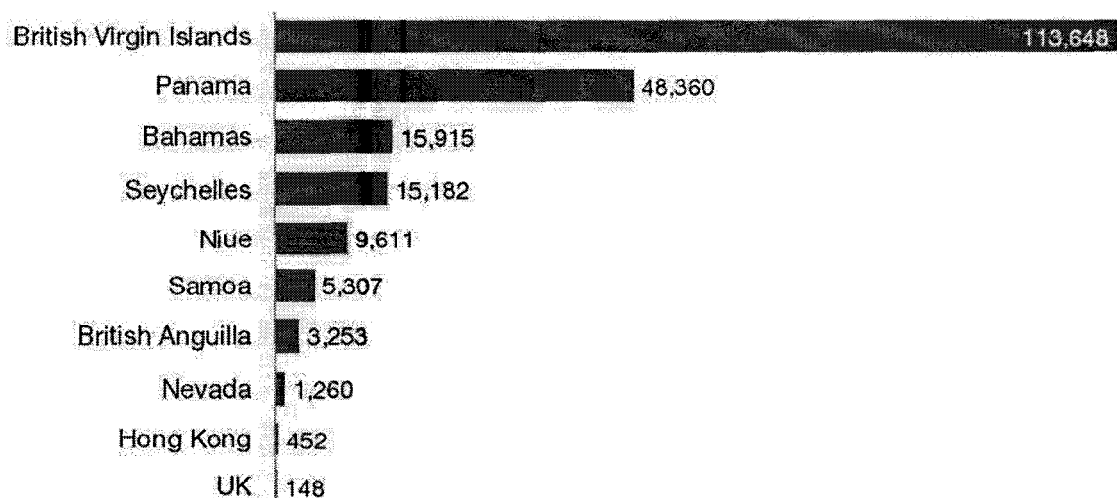
Osnivanje offshore tvrtke je u neprekidnom razvoju. Značenje koje ovo tržište ima u svijetu, govori nam to što većina velikih međunarodnih banaka i njenih podružnica su stvorene i posluju u offshore financijskim centrima, najveći investicijski fondovi i povezana poduzeća također posluju kroz podružnice u poreznim rajeovima. Na međunarodnoj razini postoji borba protiv razvoja i nastajanja poreznih rajeva, promovirana od strane razvijenih zemalja. Utaja

poreza je fenomen koji je postojao i prije, postoji i danas te sigurno neće nestati u budućnosti. Nalazi se u porama društva, u dobu ekonomske i socijalne osviještenosti i njen rast je alarmantan, ponajviše zbog nedostatka preventivnih mjera i kontrola. Putem njih bi se mogla ostvariti stabilnost globalne ekonomije no u to se ne može biti baš siguran. Borba protiv toga je potrebna, ali i skupa te nezamislivo teška. Poduzimanje fiskalnih kontrola i porezno obrazovanje građana bio bi dobar početak. Međutim, pogodnosti i koristi koje nude porezni rajevi nadilaze sve porezne zakone, propise i potrebe poreznih sustava zemalja širom svijeta koje svake godine bilježe sve više i više gubitaka. U nastavku se nalaze afere jednih od najpoznatijih sportskih ličnosti u svijetu te najveća afera nazvana „Panama papers“.

7.2. Afera „Panama papers“

2015. godine procurili su dokumenti koji pokazuju i dokazuju, kako su se tijekom zadnjih četrdeset godina zloupotrebljavale offshore tvrtke u cilju pranja i skrivanja novca. Koliko velika je to afera bila, pokazuje podatak kako je u nju bilo uključeno 200 zemalja svijeta i brojni ugledni ljudi iz svijeta. Političari, glumci, pjevači i sportaši. Odvjetnička tvrtka Mossack Fonseca, smještena u Panami, obavljala je usluge šticećenja uglednika i poslovnih subjekata koji su obavljali razne kriminalne radnje od neplaćanja poreza, stvaranja kriminalnih organizacija pa sve do korupcije u politici. Većina tih usluga koje je obavljala ta offshore tvrtka bila je zakonita, no, dokumenti pokazuju da su banke, odvjetnička društva i drugi offshore igrači činili i neke ilegalne poslove, najčešće kako bi se prikrilo vlasništvo nad imovinom. Dokumenti koji su pribavljeni, bili su pribavljeni ilegalno, hakiranjem. Njemački list, „Süddeutsche Zeitung“, primio je oko 2,6 terabajta podataka. Najveće curenje dokumenata ikada zabilježeno. Kako bi to zornije prikazali, dokumenti iz Mossack Fonseca sadržavaju podatke o 214.488 offshore subjekata povezanih s 14.153 klijenata u 200 zemalja i teritorija.

Iduća slika prikazuje 10 najpopularnijih odredišta po „Panama papers-u“ u kojima su korporacije prijavljivala svoja sjedišta.

Slika 2. Najpopularniji porezni rajevi određeni za sjedišta korporacija

Izvor: <https://www.weforum.org/agenda/2016/04/where-are-the-worlds-tax-havens-and-what-are-they-used-for/> (09.08.2019.)

Po prikazanom se vidi kako su najpopularnije odredište Britanski djevičanski otoci koji predstavljaju sjedište svakoj drugoj korporaciji zapisanoj u ovim dokumentima. Tri lokacije na ovom popisu, Nevada, Ujedinjeno Kraljevstvo i Hong Kong, ne spadaju pod egzotične. Stručnjaci govore kako neki bogati ljudi žele držati svoju imovinu bliže kući i da je to odgovor na to pitanje. Neki od poznatijih ličnosti, čija su se imena našla na popisu su premijeri Islanda i Pakistana, predsjednik Ukrajine, kralj Saudijske Arabije, predsjednik Ruske Federacije Vladimir Putin, glumac Jackie Chan i jedan od najboljih nogometaša svih vremena Lionel Messi o kojemu će više riječi biti napisano u idućem podnaslovu.

Države oštećene u ovoj aferi dobile su svoje pravo tužiti i vratiti novac koji im nedostaje u državnoj blagajni, koji predstavlja gubitak nastao zbog utaje i izbjegavanja poreza. Prema ICIJ-u, od lipnja 2018. godine, Ujedinjeno kraljevstvo dodalo je još 119 milijuna američkih dolara i time povećali svoj račun za više od 252 milijuna, Australija je prikupila 43 milijuna, što njen konto čini veći 92 milijuna ukupno i Belgija koja je dodala još 6.5 milijuna državnoj blagajni koja je od početka istrage bogatija za 18 milijuna USD. Francuske porezne vlasti potvrdile su kako su povratile skoro 136 milijuna USD-a te da očekuju da će ta brojka još

rasti. Kanadska agencija za prihode izjavila je kako kroz provođenje brojnih revizija, planiraju i očekuju povrat od 11 milijuna u saveznim porezima i kaznama. U nastavku slijedi popis zemalja koje tvrde i koje su javno obznanile kako su povratile novac ili dio novca nestao tijekom afere. (<https://www.icij.org/>)

Tablica 2. Zemlje koje su povratile novac iz afere Panama Papers putem tužbi te vraćeni iznosi

Zemlje	Iznosi u USD
Australija	92.880.415
Austrija	2.725.869
Belgija	18.749.009
Kolumbija	88.884.000
Češka Republika	36.462.741
Danska	47.500.000
Ekvador	84.300.000
Francuska	135.696.000
Njemačka	183.193.536
Island	25.525.959
Litva	358.830
Luksemburg	2.393.837
Malta	10.706.938
Meksiko	21.568.200
Nizozemska	8.283.390
Novi Zeland	410.400
Panama	14.132.128
Slovenija	1.000.000
Španjolska	164.104.468
Švedska	19.295.056
Ujedinjeno Kraljevstvo	252.762.000
Urugvaj	1.000.000

Izvor: <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/panama-papers-helps-recover-more-than-1-2-billion-around-the-world/>

Na treću obljetnicu istrage Međunarodnog konzorcija istraživačkih novinara (ICIJ – Internacional Consortium of Investigative Journalists), vodeći stotine odvojenih istraga, rezultiralo je neotkrivenim blagom u knjigama oštećenih zemalja. Prednosti koje su proizašle iz prvih tužbi Paname, Francuske i Islanda, gurnule su ostale zemlje da pokušaju isto i to je rezultiralo povratom poreza i naplaćenim kaznama u iznosu od preko 1.2 milijardu američkih dolara.

7.3. Lionel Messi i labirinti offshore računa

Prema navodima BBC-a, 2013. godine, španjolska porezna uprava otkrila je kako je nogometašev otac, u razdoblju od 2005. do 2013. godine koristio više „shell tvrtki“ u poreznim rajeovima kako bio zaštitio Lionelov honorar i njegova druga primanja od poreza. Primanja od unosnih ugovora Pepsi-Cola-e, Procter & Gemble-a i Adidasom, bila su usmjerena preko jednog od najvećih labirinata offshore računa u Urugvaju i Belizeu. Messi se na sudu branio riječima kako je on samo htio igrati nogomet te da on s tim poslovima nije imao veze i da je samo potpisivao ugovore koje su mu davali. Španjolski sud nije htio uvažiti njegove riječi i obranu te su on i njegov otac osuđeni na 21 mjesec zatvora, ali uvjetno. Bitno je napomenuti da po španjolskom zakonu, prvoosuđeni imaju pravo na uvjetni zatvor ukoliko je kazna do dvije godine. Osim „zatvorske“ kazne, morali su platiti porez koji su utajili plus kamate u iznosu od 5 milijun eura te kaznu od 2 milijuna eura Messi i 1,5 milijuna njegov otac. Španjolske institucije vole ovakve slučajeve i nije slučajno što sportaši izbjegnu zatvorsku kaznu. Kazne koje dobiju su iznimno velike i time se puni proračun države, stoga neka ovakvi raspleti ne čude jer je to uobičajena praksa koju provode Španjolska i njezina porezna uprava. (<https://www.bbc.com>)

7.4. Luka Modrić i veza s Luksemburgom

Prema El Mundo-u¹³, prilikom prelaska hrvatskog nogometnog reprezentativca, ujedno i kapetana nogometne reprezentacije Hrvatske, iz Tottenhama u Real Madrid 2012. godine, Luka Modrić osnovao je tvrtku Ivano S.a.r.l. u Luksemburgu na koju je prenio prava korištenja svog imena u marketinške svrhe i tako izbjegao plaćanje poreza po stopi od 30% tijekom 2013. i 2014. godine. Optužen je od strane španjolske porezne uprave da je zajedno sa suprugom Vanjom prevario državu za najmanje 870.728 eura. Luka Modrić platio je odštetu

¹³ EL Mundo – dnevne tiskarske novine u Španjolskoj (<https://www.elmundo.es/>)

od milijun eura još na početku slučaja i to samo kako bi izbjegao zatvorsku kaznu, a kazna koja je dostavljena na njegovu adresu iznosila je 40% od početnog iznosa za koji je Luka bio optužen, što njegovu kaznu donosi do iznosa od 348.000 eura plus 8 mjeseci uvjetne zatvorske kazne. (<https://www.goal.com>)

7.5. Poraz Jose Mourinho-a u Madridu

Jose Mourinho (56) dobio je godinu dana zatvora uvjetno nakon što je priznao poreznu prijevartu dok je bio trener Real Madrida. Dogovorio se platiti kaznu u iznosu od 2,2 milijuna eura. Bivši trener Manchester Uniteda pojavio se na Madridskom pokrajinskom sudu u utorak 5. veljače, gdje je potvrdio dogovor kojim je optužen za prijevartu španjolskih poreznih vlasti u iznosu od 3,3 milijuna eura tako što nije prijavljivao prihod od prodaje prava na korištenje svog imena u 2011. i 2012. godini. Tužitelji su optužili Mourinho-a za korištenje offshore tvrtki u Irskoj, na Britanskim djevičanskim otocima i Novom Zelandu, kako bi prikrivio svoj prihod dok je bio rezident Španjolske. Nakon pojave na sudu u Madridu u studenome 2017. godine, optuženi Mourinho izjavio je kako je slučaj protiv njega završen. „Napustio sam Španjolsku 2013. godine sa informacijama i uvjerenjem kako je moja situacija u potpunosti legalna...Nekoliko godina kasnije, bio sam obaviješten kako je otvoren slučaj protiv mene. Rekli su mi ukoliko želim ispraviti svoju situaciju, moram platiti određeni iznos. Nisam odgovarao, nisam se svađo, platio sam i potpisao papire koji potvrđuje moju sukladnost i kako je slučaj u potpunosti zatvoren.“ Mourinhov dogovor sa poreznim vlastima izgledao je ovako; mora platiti 1,9 milijuna eura, 60% iznosa koji je utajio, plus, dodatnih 121.764 eura kamata. Također je platio iznos od 182.500 eura u svrhu izbjegavanja zatvorske kazne. Prema španjolskom zakonu, kazne u visini do 2 godine zatvora, a koje su dosudene prvi puta, mogu se odslužiti uvjetno. (<https://www.theguardian.com/football>)

8. Institucije u borbi protiv međunarodne utaje poreza

Dosad su navedeni općeniti koraci u borbi protiv međunarodne utaje poreza, a u ovom poglavlju to će se malo proširiti. Govorit će se o institucijama, koje počivaju prvenstveno od poreznih uprava, u borbi protiv štetnih poreznih natjecanja, točnije MMF-a, skupine G20 i OECD-a. U ovim suvremenijim borbama protiv porezne evazije najviše se radilo na transparentnosti podataka tako da su na udaru bile zemlje poput Švicarske, Austrije, Lihtenštajna i Luksemburga koje nude usluge čuvanja bankovnih tajni.

8.1. MMF

U izvješću o fiskalnoj politici iz listopada 2013. godine na temu poreznih rajeva i međunarodnog planiranja, Međunarodni monetarni fond (MMF) bio je neuobičajeno kritičan. U tom izvješću MMF preporučuje opsežne porezne reforme za konsolidaciju budžeta u vidu pružanja poticaja za rast. Vrijedno zapisa je i to kako se MMF odnosi prema problemima povezanih s porezom na dobit. U izvješću direktno spominje korporacije poput Google-a i Starbucks-a te činjenice kako koriste sve moguće uvjete i strukture s ciljem plaćanja što je moguće manjeg poreza na dobit. Spomenuti su u kontekstu kako su oni samo vrh sante leda i kako međunarodne korporacije u osnovi profitiraju od ovoga na štetu država. (IMF: Fiscal Monitor, 2013) Može se reći kako je MMF došao do sličnog zaključka kao OECD i Komisija EU, a to je kako lako međunarodne korporacije snižavaju svoje porezne obveze. Iznosi navedeni u cilju prikazivanja veličine problema također su zanimljivi. Na primjer, MMF procjenjuje kako samo u SAD-u ovakav način poreznog planiranja znači da porez u vrijednosti 60 milijardi američkih dolara ne može biti prikupljen. To je jednako četvrtini sveukupnog poreza na dobit u Sjedinjenim državama. (IMF, 2013: 33)

MMF navodi kako bi pravila oporezivanja trebala biti reformirana u smislu smanjivanja, prvenstveno, vidljive nepravilnosti s kojima se suočavaju zemlje s niskim prihodima kada se uzmu u obzir pravila oporezivanja. Podržavaju također ideju kako bi se porez trebao platiti tamo gdje se odvija poslovanje, a ne u mjestima gdje se dobit prebacuje zbog manjeg ili nikakvog poreza. Kako izvješće navodi, ovo bi uvelike smanjilo prebacivanje dobiti i ukoliko multinacionalne korporacije budu subjekt oporezivanja tako gdje radnici zapravo rade, zemljama u razvoju bi prihod od poreza bio veći za više od 30 % u prosjeku, s velikim koristima za manje zemlje i one u razvoju.

Porezne prijevare i izbjegavanje doseglo je toliku razinu koja više nije podnošljiva. Koliko je situacija izmakla kontroli, govori i činjenica kako svjetski politički lideri počinju sve više i više govoriti i poduzimati protiv ovoga problema. Globalizacija je učinila svoje. Digitalizacija ekonomije i razvoj tehnologije samo su dodatno osnažili ovo tržište. Ne može se rješenje naći u individualnim postupcima zemalja jer problem je na globalnoj razini i u globalnim razmjerima. Na posljetku, jedino multilateralne mjere i pristup na globalnoj razini može riješiti navedene probleme na trajan i održiv način. Trenutna regulacija oporezivanja međunarodnih korporacija nije dorasla problemu ovolikog razmjera.

8.2. Mjere G20

Na sastanku vrha u Londonu 2. travnja 2009. godine, predstavnici država i vlada zemalja skupine G20¹⁴, najavili su svoju namjeru u poduzimanju mjera protiv poreznih rajeva, najavljujući kraj bankovnih tajni u svijetu. Sastankom skupine G20 u Sankt Petersburgu u rujnu 2013., predstavnici država i vlada najavili su kako bi automatska razmjena informacija vezane uz porezne obveze, trebala biti predstavljena kao uobičajen standard. (G20 Leaders Declaration, 2013: 12) Ova obavijest dala je neku vrstu nade. Navedeno je kako je cilj regrutirati ostale zemlje na donošenje odluka automatske razmjene podataka. Jasno je da ukoliko većina zemalja odluči ne prihvatiti ovo, automatska razmjena podataka neće imati smisla. OECD-ov plan protiv erozije i premještanja profita (BEPS – Base Erosion and Profit Shifting) multinacionalnih korporacija također je bio dogovoren na sastanku G20. U suštini, ove najave pozitivno su odjeknule.

Međutim, mora se razmotriti kako je kraj bankovnih tajni bio najavljen još i 2009. godine i da do ovog sastanka te mjere nisu ostvarene. Koliko će brzo i opširno mjere za globalnu automatsku razmjenu podataka biti prihvaćene i provedene u stvarnost još ostaje za vidjeti. Također isto se pitanje postavlja i za OECD- plan protiv erozije i premještanja profita. Sve to ide postepeno i možda malo presporo, ali može se reći kako ide na bolje. Na zadnjem sastanku skupine G20 u Osaki u Japanu ove godine, govori se o napretku poreznih politika zemalja i nekih ostvarenja u području transparentnosti i automatske razmjene podataka. Povećala se i lista nadležnosti koje odbijaju implementirati dogovorene porezne standarde te su u razmatranju obrambene mjere protiv ovakvih nadležnosti. Najavljuju se i nove mjere na

¹⁴ G20 – skupina od dvadeset ministara financija i guvernera središnjih banaka 20 ekonomija: 19 najrazvijenijih nacionalnih ekonomija i Europsku uniju kao posebnu cjelinu. (12.08.2019.)

idućem sastanku kojima bi se trebalo proširiti djelovanje standarda i postrožiti kazne protiv onih koji to odbijaju. (G20 Osaka Leaders' Declaration, 2019: 4)

8.3. OECD

OECD je nebrojeno puta naglasio kako nedostatak transparentnosti također igra veliku ulogu prilikom međunarodne utaje poreza. Državne financijske vlasti predstavljaju odlučujući instrument u suzbijanju porezne evazije putem zalaganja za međunarodnu razmjenu podataka u međudržavnim transakcijama. Već godinama se provodi rasprava unutar OECD-a u implementaciji efikasnog standarda za odgovarajuću razmjenu podataka. 13. veljače 2014. godine, OECD je predstavio novi standard za automatsku razmjenu podataka, a 6. svibnja iste godine nakon duge rasprave, konačno je potvrđen kao OECD standard, objavljen 21. srpnja 2014. godine.¹⁵ Zbog ovog standarda, prekogranične transakcije nedopuštenih novčanih sredstava na neoporezive inozemne račune u poreznim rajevima, bile bi dosta teže provedive. No, ovaj standard još zahtjeva implementaciju unutar pojedinih zemalja i u sporazumima dvostrukog oporezivanja. Ovaj standard je stupio na snagu 2017. godine i od tada do danas je nekoliko puta bio dopunjen. S novim standardom automatske razmjene podataka na međudržavnu razmjenu informacija financijskih podataka, državne porezne vlasti biti će više uvažnije. Financijski podaci su definirani kao podaci svih financijskih transakcija kao što su plaćene kamate, isplaćene dividende ili dobit od određenih dobara, ali također i stanje računa te prihod od prodaje.

Ove financijske informacije moraju biti prijavljene vlastima od strane određenih financijskih institucija, koje uključuju banke i depozitorije, ali isto i brokere te određene osiguravajuće kuće. Oni prijavljuju informacije financijskim vlastima u zemljama rezidenta određenih vlasnika računa, koji su većinom obične osobe i legalni posrednički subjekti kao što su zaklade i trustovi. Činjenica da obveze obavještanja za trustove i zaklade ne idu dovoljno daleko, zato što po trenutnom samo jedan osnivač ovih subjekata može biti prijavljen, predstavlja loš znak. OECD je također razvio inovativni multilateralni instrument (IML), kako bi podržao implementaciju standarda. Ovaj instrument omogućuje istovremene promjene sporazuma o dvostrukom oporezivanju i uspostavlja okvir za program (BEPS) kojeg sve više članica prihvaća. (IMF, 2019: 8)

¹⁵ OECD (2014) Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters (12.08.2019.)

Kako bi značajno spriječili iskorištavanje, neophodno je da svi oni koji su uključeni u ovo iskorištavanje legalnih subjekata, od osnivača do radnika pa sve do svih onih koji imaju koristi od toga, budu zabilježeni. Također je zabrinjavajuće to što sefovi, slobodne luke i druga alternativna skladišta koja mogu biti korištena za prikrivanje nisu pokrivena standardom. Pozdravljeno je predstavljanje OECD-ovog standarda na automatsku razmjenu podataka, koje sad već ima široko prihvaćenu bazu zemalja koje prihvaćaju ovaj standard. SAD su također doprinijele činjenici tome, kako će biti relativno brz dogovor na razini OECD-a. 2010., putem Foreign Account Tax Compliance Act (FACTA) kojim Sjedinjene države obvezuju financijske institucije izvan SAD-a automatsku razmjenu podataka. U suštini, pitanje je prisile svjetskih financijskih institucija da razmjenjuju podatke o računima, primicima i ostalih porezno vezanih informacija američkim poreznim vlastima. Prvotno, iz perspektive SAD-a, dogovor je bio jednostran. Zajedno sa SAD-om, Njemačka, Francuska, Italija, Velika Britanija i Španjolska izradile su model, pod kojim bilateralni sporazumi zaključeni s SAD-om, u navedenim državama isključuju razmjenu informacija financijskih institucija. To je dozvoljeno samo poreznim vlastima navedenih država. Tako, financijske institucije moraju pružiti poreznim vlastima prikladne podatke kako bi dobile dozvolu potrebnu za razmjenu informacija. (Kreienbaum, 2014: 498)

Ali zbog implementacija OECD-ovih zahtjeva u američke zakone i odredbe, specifično FACTA-u, razmjena informacija između financijskih institucija navedenih država automatski se prilaže američkim poreznim vlastima. Podaci s računa klijenata koji odbijaju dostaviti podatke, moraju biti zahtijevani od strane američkih poreznih vlasti kroz odgovarajuće administrativne kanale. Zaključno s tim, može se navesti kako je to bio uspjeh u provođenju politike automatske razmjene podataka i da je to postalo važan i stalan dio OECD standard-a. Ta promjena trebala se i ranije dogoditi. Usprkos tomu, neke kritike i dalje ostaju jer i s ovim standardom također postoji mjesta za izbjegavanje i traženje rupa u zakonu, i ne donosi sankcije ukoliko standard nije pravovaljano implementiran ili ispoštovan.¹⁶

¹⁶ <http://www.bundesfinanzministerium.de> (12.08.2019.)

9. ZAKLJUČAK

U ovom seminaru obrađena je svrha, način poslovanja, vrste i mogućnosti koje nude porezni rajevi. Prikazani su podaci koji otkrivaju pozitivne i negativne strane postojanja offshore tvrtki kao i slučajevi poreznih utaja koje su uzdrmale svjetska tržišta i medije. Porezni raj predstavlja zemlju ili regiju koja se zbog postojanja vrlo povoljnog fiskalnog režima odabire za mjesto legalnog udomljenja one fizičke i/ili pravne osobe koje žele platiti manje poreza, iako se često stvarni prostor odvijanja njihovih poslovnih operacija nalazi u drugim zemljama. Na njihovom teritoriju određene vrste prihoda ne podliježu posebnim opterećenjima i one osiguravaju posebne privilegije međunarodnim poduzećima, sa svrhom da ih privuku u svoje područje. Donose prednosti međunarodnim poduzećima koja to iskoriste u vidu uštede na porezu i to na legalan način. Ali to dovodi u pitanje moral vlasnike subjekata i računa u poreznim oazama.

Organizacija „Tax Justice Network“ provodi istraživanje pozitivnih i negativnih strana poreznih rajeva. S jedne strane, omogućuju više novca za ulaganje u tehnologiju, istraživanja i razvoj jer povećavaju kapital zbog izbjegavanja oporezivanja plaća i profita, a s druge strane, izračunato je da porezni rajevi skrivaju između 21 i 36 tisuća milijardi eura i da je barem 230 milijardi eura poreza godišnje nenaplaćeno, zbog čega nastaje ogromni manjak sredstava u proračunima prevarenih zemalja. Političari i borci za prava građana tvrde kako bi se mogle važnije stvari financirati tim novcem. Bolje škole, bolja radna mjesta i ulagati u javne radove koji bi nas doveli u bolju budućnost. Porezni rajevi i offshore kompanije su zakonska mogućnost te nisu ilegalni, ali porijeklo novca tih poduzeća predstavlja primarni problem. Borba i prijedlozi koju protivnici protiv „legalne“ porezne utaje vode, uključuje obvezno objavljivanje dobiti i poreza subjekata koji imaju offshore tvrtke i račune otvorene u poreznim rajevima, broj zaposlenih ljudi, jer s objavljivanjem broja zaposlenika, svako ima uvid u kojoj su zemlji poduzeća prijavljena i u kojoj zemlji knjiže svoj dobitak. Globalizacija je učinila svoje. Digitalizacija ekonomije i razvoj tehnologije samo su dodatno osnažili ovo tržište. Ne može se rješenje naći u individualnim postupcima zemalja jer problem je na globalnoj razini i u globalnim razmjerima. Na posljetku, jedino multilateralne mjere i pristup na globalnoj razini može riješiti navedene probleme na trajan i održiv način.

LITERATURA

Knjige:

1. Bedeković, M. (2017). *Porezni sustav: Autorizirana predavanja sa primjerima iz prakse*. Virovitica: Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici
2. Grubert, H. (2003). "Intangible Income, Intercompany Transactions, Income Shifting and the Choice of Locations". Washington: NTA.
3. Gurtner, B. (2004). *Tax evasion: hidden billions for development*. Swiss Coalition of Development Organizations. Raspoloživo na: http://www.socialwatch.org/sites/default/files/pdf/en/taxevasion2004_eng.pdf (pristupljeno 10.08.2019.)
4. Ötsch, S. (2012). *Die Normalität der Ausnahme: Finanzoasen als Parallelökonomie von Eliten und die ausbleibende Regulierung*. Momentum Quarterly. Raspoloživo na: https://www.academia.edu/19742389/Die_Normalit%C3%A4t_der_Ausnahme_Finanzoasen_als_Parallel%C3%B6konomie_von_Eliten_und_die_ausbleibende_Regulierung (pristupljeno 09.08.2019)
5. Palan, R., Murphy, R. i Chavagneux, C. (2010). *Tax Havens. How globalization really works*. Ithaca: Cornell University Press.
6. Shaxson, N. (2011). *Treasure Islands – Tax Havens and the Men who Stole the World*. London: Palgrave Macmillan
7. Zucman G. (2014). *Steueroasen: Wo der Wohlstand der Nationen versteckt wird*. Berlin: Suhrkamp Verlag AG.

Znanstveni članci:

8. Kreienbaum, M. (2014). Aktuelle steuerpolitische Entwicklungen: *Die Wirtschaftsprüfung* str. 498.
9. Gravelle, J. G. (2013). Reform of U.S. International Taxation: Alternatives. *CRS Report RL34115*.
10. Gravelle, J. G. (2007). The Tax Reduction and Reform Act: An Overview. *CRS Report RL34249*
11. OECD (1998). Harmful Tax Competition – An Emerging Global Issue, Paris.

12. U.S. Department of Treasury (2007). Report to Congress on Earnings Stripping, Transfer Pricing and U.S. Income Tax Treaties.
13. IMF (2013): Fiscal Monitor: Taxing Times.
14. IMF (2019): Policy paper: Corporate Taxation in the Global Economy
15. Federal Register (2009). Treasury Decision 9441. vol.74, No.2. str. 339-349.

Internet:

16. <https://poslovnipuls.com/2017/07/07/europski-odgovor-na-velike-utajivace-poreza-gotovo-nepostojeci/> (09.08.2019.)
17. <http://barometar.hr/analyses/iznad-duznickog-pakla-porezni-rajevi/> (09.08.2019)
18. <http://www.poslovni.hr/leksikon/porezni-raj-1862> (10.08.2019.)
19. <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/afera-panama-papers-o-kakvim-je-dokumentima-rijec-tko-je-sve-umijesan-i-zasto-je-to-vazno/> (10.08.2019.)
20. <https://www.offshore-express-company.co.uk/blog/tax-haven-is-it-good-or-bad/> (10.08.2019.)
21. <https://home.kpmg.com/xx/en/home/insights/2011/12/spain-income-tax.html#07> (10.08.2019.)
22. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/osnivanje-ofsshore-tvrtke-ovo-su-razlozi-za-i-protiv-257750> (09.08.2019.)
23. <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/kako-se-preko-offshore-tvrtke-moze-utajiti-porez-20151119> (10.08.2019.)
24. <http://barometar.hr/analyses/all/page/119/> (10.08.2019.)
25. http://www.socialwatch.org/sites/default/files/pdf/en/taxevasion2004_eng.pdf (11.08.2019.)
26. <https://fas.org/sgp/crs/misc/R40623.pdf> (12.08.2019.)
27. <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/eu-objavila-listu-poreznih-oaza-foto-20171206> (12.08.2019.)
28. <https://www.goal.com/en-bh/news/modric-given-suspended-prison-sentence-in-tax-case/cvsd60ufo0xd1hahzqj8ho66g> (12.08.2019.)
29. <https://www.bbc.com/news/world-europe-40534761> (12.08.2019)
30. <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/panama-papers-helps-recover-more-than-1-2-billion-around-the-world/> (12.08.2019.)

31. <https://www.offshorecompany.com/hr/company/ireland-corp/tax-savings/>
(13.08.2019.)
32. <https://www.theguardian.com/football/2019/feb/05/jose-mourinho-prison-sentence-tax-fraud-real-madrid-fine> (14.08.2019.)
33. <https://www.oecd.org/ctp/fightingtaxevasion.htm> (15.08.2019.)
34. <https://www.menadiona.com/contract-manufacturing/> (16.08.2019.)
35. <http://www.oecd.org/g20/> (18.08.2019.)
36. http://www.tackletaxhavens.com/Cost_of_Tax_Abuse_TJN_Research_23rd_Nov_2011.pdf (01.09.2019.)
37. <http://www.efos.unios.hr/komparativni-porezni-sustavi/nastavni-materijali/>
(01.09.2019.)
38. <https://vsmti.hr/wp-content/uploads/2017/11/Porezni-Sustav-1.pdf> (01.09. 2019.)
39. https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_na_dohodak.aspx
(01.09.2019.)
40. https://www.porezna-uprava.hr/HR_porezni_sustav/Stranice/porez_na_dobit.aspx
(01.09.2019.)
41. http://www.unizd.hr/portals/4/nastavni_mat/1_godina/metodologija/metode_znanstvenih_istrazivanja.pdf (04.09.2019.)

Zakoni:

42. Personal Income Tax Law of Spain, Law 26/2014
43. Royal Decree 439/2007.
44. OECD (2014) Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters
45. G20 Sankt Petersburg Leaders' Declaration, 2013
46. G20 Osaka Leaders' Declaration, 2019
47. Zakon o porezu na dodanu vrijednost RH, 2019

POPIS SLIKA, GRAFIKONA I TABLICA

Slike:

Slika 1. Shematski prikaz funkcioniranja offshore poslovanja.....	20
Slika 2. Najpopularniji porezni rajeve određeni za sjedišta korporacija.....	32

Tablice:

Tablica 1. Obračun poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj.....	4
Tablica 2. OECD-ova grupacija zemalja uvrštenih u porezne rajeve.....	22
Tablica 3. Zemlje koje su povratile novac iz afere Panama Papers putem tužbi te vraćeni iznosi.....	33